

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

TERAPEUTICKÉ VYUŽITÍ ČINNOSTÍ S KERAMICKOU
HLÍNOU U ŽÁKŮ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Bakalářská práce

LENKA BLÁHOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Doc.
Ing. Jitky Vodákové CSc.

V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji Doc. Ing. Jitce Vodákové, CSc. Za její cenné rady, ochotu a vedení mé bakalářské práce. Děkuji pracovnímu kolektivu školy pro zrakově postižené v Brně za vstřícnost při provádění výzkumu a také mým žákům za radostnou spolupráci.

Věnování

Věnováno tatínkovi.

Anotace

Bakalářská práce obsahuje deset témat činností s keramickou hlínou zaměřených na postupný rozvoj osobností žáků.

Vycházím zde z poznatků odborné literatury, z pedagogických a psychologických poznatků i z vlastních zkušeností. Práce s keramickou hlínou rozvíjí manuální dovednosti, smyslové vnímání, praktické i komunikační dovednosti a také vlastní sebepoznání.

Postupy činností u konkrétních témat uvádím ve čtvrté kapitole a praxí ověřené výsledky vyvozují v závěru bakalářské práce.

Klíčová slova

zrakové postižení, terapie, osobnost, pozorování, rozhovor

Abstract

This bachelor's thesis contains ten topics related to activities with pottery clay. The main purpose of the activities is the continuous personality development in pupils.

My work is based on knowledge acquired from literature, pedagogical and psychological knowledge and on my own experience. Activities involving pottery clay develop manual skills, sensation, or practical and communication skills. They also stimulate one's self-awareness.

Particular procedures in individual activities are specified in Chapter 4. Conclusions with respect to results tested in real life are made in the final part of thesis.

Key words

visual impairment, therapy, personality, observation, interview

ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 KERAMIKA	10
1.1.1 <i>Z dějin keramiky</i>	10
1.1.2 <i>Charakteristika a druhy keramiky</i>	14
1.1.3 <i>Suroviny pro výrobu keramiky</i>	16
1.1.4 <i>Sušení a pálení hlíny</i>	17
1.1.5 <i>Glazury</i>	18
1.2 SPECIFICKÉ ZVLÁŠTNOSTI ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH OSOB	20
1.2.1 <i>Vývoj zrakově postiženého jedince</i>	20
1.2.2 <i>Socializace a integrace zrakově postiženého dítěte</i>	22
1.2.3 <i>Reedukace a kompenzace zrakových vad</i>	24
1.2.4 <i>Zásady práce se zrakově postiženými</i>	25
1.3 TERAPEUTICKÉ VYUŽITÍ PRÁCE S KERAMICKOU HLÍNOU	28
1.3.1 <i>Terapie a hlína</i>	29
1.3.2 <i>Ergoterapie a arteterapie</i>	30
2 CÍL PRÁCE A ÚKOLY	33
2.1 CÍL PRÁCE.....	33
2.2 ÚKOLY.....	33
3 METODIKA PRÁCE, CHARAKTERISTIKA PODMÍNEK A CÍLOVÉ SKUPINY	34
3.1 <i>METODIKA, PROGRAM KERAMICKÉHO KROUŽKU A HODNOCENÍ</i>	34
3.2 <i>CHARAKTERISTIKA PRACOVNÍCH PODMÍNEK</i>	36
3.3 <i>CHARAKTERISTIKA SKUPINY</i>	37
4 VLASTNÍ REALIZACE KERAMICKÉHO KROUŽKU	38
4.1 <i>ZÁŘÍ – SEZNÁMENÍ S MATERIÁLEM, TECHNIKA OBTISKOVÁNÍ</i>	38
4.2 <i>ŘÍJEN – VYTVÁŘENÍ EFEKTŮ POMOCÍ JEDNODUCHÝCH MODELOVACÍCH PRVKŮ - KULIČEK</i>	40
4.3 <i>LISTOPAD – JEDNODUCHÉ MANUÁLNÍ TECHNIKY – RYTÍ</i>	41
4.4 <i>PROSINEC – VÁNOČNÍ TÉMATIKA, VÝROBA OZDOB NA STROMEČEK, SVÍCNY</i>	42
4.5 <i>LEDEN – TECHNIKA MODELOVÁNÍ S POUŽITÍM ŠABLON</i>	44
4.6 <i>ÚNOR – TECHNIKA KOMBINOVÁNÍ PŘÍRODNÍCH MATERIÁLŮ S HLÍNOU – KOLÁŽ</i> ... 46	46
4.7 <i>BŘEZEN – NÁROČNĚJŠÍ TECHNIKY MODELOVÁNÍ – PLETENÍ VĚNCŮ</i>	47
4.8 <i>DUBEN – VÝROBA NÁDOB – VÁZY, MISKY</i>	48
4.9 <i>KVĚTEN – VÝROBA DOMEČKŮ, STAVEB</i>	50
4.10 <i>ČERVEN – ZTVÁRNĚNÍ OBLIČEJE, POSTAVY</i>	51
5 CELKOVÉ HODNOCENÍ	54
SOUHRN	57
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH	61
FOTOGALERIE	61

Úvod

Zásadní motivací pro volbu tématu bakalářské práce je mé sedmileté působení v profesi vychovatelky na střední škole pro zrakově postižené a v poslední době též vedení keramického kroužku. Díky těmto zkušenostem vzrostl můj zájem o keramiku a o osoby se zrakovým postižením.

Pracovní činnosti s keramickou hlínou mají na rozvoj osobnosti žáků pozitivní vliv. V současné době plné spěchu a informačních technologií se může ztrácet prostor pro zklidnění, uvolnění, vzájemné naslouchání a tvůrčí činnost. Kvalitní odpočinková činnost je také primární prevencí v oblasti výskytu sociálně patologických jevů.

Terapie prostřednictvím keramické hlíny pomáhá zapojit žáky do aktivní činnosti a zlepšovat jejich fyzické a psychické zdraví.

Cílem mé bakalářské práce je zaměřit se na vliv různých činností s keramickou hlínou a jejich působení na osobnostní růst a kvalitu života žáků se zrakovým postižením.

Po prostudování odborné literatury jsem vytvořila program keramického kroužku pro žáky v období dospívání. Program by měl sloužit k rozvoji jemné motoriky žáků a prostorové představivosti. Žáci by si měli osvojit poznatky a naučit se nové techniky práce.

První část bakalářské práce tvoří teoretická východiska, která jsou řazena do tří podkapitol. První podkapitola obsahuje základní údaje o keramice, druhá se zabývá specifickými zvláštnostmi zrakově postižených osob a zásadami práce s nimi, třetí podkapitola je věnována terapeutickým účinkům práce s keramickou hlínou.

Kapitola druhá obsahuje cíl práce a úkoly, kapitola třetí metodiku, vlastní program keramického kroužku, charakteristiku pracovních podmínek a cílové skupiny. Vlastní realizace keramického kroužku je podrobně rozepsána ve čtvrté kapitole. Program keramického kroužku je nastaven tak, aby se žáci mohli postupně, krok za krokem, rozvíjet. Nejprve jsou seznámeni s teorií, zásadami bezpečnosti práce, materiálem a poté od jednoduchých technik postupují k technikám složitějším. Zde je uveden pracovní postup při výrobě konkrétních výrobků a hodnocení práce žáků.

Pátá kapitola prezentuje celkové hodnocení, u každého žáka individuálně rozebírám v jakém směru během své účasti při práci v kroužku dosáhl úspěchu a u tohoto hodnocení používám metodu zúčastněného pozorování a metodu rozhovoru.

1 Teoretická část

Teoretická část je zaměřena na obecné poznatky z oblasti keramiky a na problematiku osob se zrakovým postižením a na terapeutické využití práce s keramickou hlinou.

1.1 Keramika

1.1.1 Z dějin keramiky

„ První stopy zpracování hlíny v dějinách lidstva jsou velmi staré a není možné je přesně časově vymezit“ (Štullerová, 1987, s.8).

Prehistorie – počátky umění

Lidskou kulturní společnost provází tvorba a práce s hlinou již od dávnověku. Nejstarší hliněná figurka – dolnověstonická Venuše – pochází ze sídliště lovců mamutů. Z téhož období bylo nalezeno také množství zvířecích figurek. Jakmile prehistoričtí lidé objevili oheň a zjistili, že s jeho pomocí mohou ztvrdit hlinu, otevřely se před nimi nové možnosti. Na konci starší doby kamenné (30000–16000 př. n. l.) byl již znám proces vypalování hlíny a z mladší doby kamenné pochází nálezy zařízení, připomínající hrnčířskou pec. Postavičky ze starší doby kamenné nebyly modelovány, ale byly vyřezávány podobně jako postavičky z kostí. Vypovídají mnohé o životě svých tvůrců, hrály významnou roli v oblasti magie a náboženství (zpodobňování bohů plodnosti apod.). Prehistoričtí lidé užívali hlinu i k hnětení a svinování misek, používali košíky jako primitivní formy výroby nádob (Weiß, 2007).

Egypt – střední východ – vynález hrnčířského kruhu

„Kruh byl vynalezen kolem roku 5000 před Kristem. Zhotovovaly se na něm kruhové nádoby s tou výhodou, že mohly být vyráběny sériově“ (Rosová, 2003, s. 51).

Hrnčířský kruh tak umožnil keramickou výrobu ve velkém. V Mezopotámii se ještě před objevením hrnčířského kruhu vyráběly zaoblené nádoby (5000 – 4000 př. n. l.), které byly zdobeny jednoduchými geometrickými a později přírodními vzory. Po té

se nádoby začaly vypalovat v pecích a nepřišly už do přímého styku s ohněm. Kolem 4000–3000 př. n. l. se používaly hliněné vypalované cihly ke stavbě domů a měst.

V Persii byly kolem roku 2000 př. n. l. stěny paláce perského krále Dareia I. v Súzách vyzdobeny barevnými glazovanými kachličkami. Dalším převratem v letech 2000–1000 př. n. l. se stalo objevení skla – poznatek, že základ glazury tvoří rozdrčená sklovina. Ve Starém Egyptě se na hrnčířské výrobky používala hlína ze dna řeky Nilu. Nádoby měly nejčastěji válcovitý tvar, a aby se docílilo jemnějších struktur, hlína se připravovala velmi pečlivě.

O velkoleposti egyptského keramického umění (škále sortimentu, množství výrobků a rozmanitosti jeho zdobení) svědčí nálezy předmětů v pyramidách a hrobkách faraónů, které je měly doprovázet na „onen svět.“

Antika

Řecké hrnčířství má osobitý tvar a způsob dekorace. Každá nádoba je určena k daným účelům a podle toho je odvozeno její jméno:

- Amfora je nádoba se středně širokým hrdlem, se dvěma uchy a byla používána na uskladňování tekutin.
- Krátér je na horním obvodu rozevřený, se dvěma uchy a sloužil k míchání vína s vodou.
- Hydria měla tři uši a sloužila k nošení vody a k nalévání vína.
- Skyfos byl hrneček se dvěma oušky.
- Kyathos měl jedno ucho značně vyčnívající nad okraj.
- Kantharos měl dvě uši.
- Kylix byl úzký pohár se dvěma uchy.
- Pyxis sloužil k úschově šperků a zpravidla to byla nádoba s víčkem.
- Lékythos byla pohřební číše.

Motivy řeckých řemeslníků měly výjmečný půvab, dekory znázorňovaly skutky hrdinů, bohů a taky války. Nepoužívali glazury, upřednostňovali jemné nánosy břecčky. Kolem roku 1000 př. n. l. začaly být nádoby zdobené tmavé engoby, střídající se s původní barvou nádoby, na níž byly nakresleny kruhy a spirály. Asi o století později se preferovaly geometrické vzory a také lidské nebo zvířecí postavy. Kolem 7. století

př. n. l. Řekové keramiku zdobili motivy nanesenými černou barvou na červenou hlínu a to z oblasti figurální či mytologické.

V období Římské říše byla zakládána střediska hrnčířské výroby, jejichž styly byly často ovlivňovány místními zvyky a technologiemi. Řemeslníci uměli z hlíny připravit kvalitní jemnou směs, vyrobit formy a užívali také hrnčířský kruh. Dekory byly ornamentální i figurální. Původní hrnčířská výroba měla podklad z červené hlíny, řecké vzory byly zdobeny šňůrkovým reliéfem (Weiß, 2007).

Amerika

„Jako Řekové promlouvali o svém duchovním světě a o životě na amforách, líčili ve stejné době Indiáni své životní podmínky na keramických nádobách“ (Weiß, 2007, s.88).

Protože na tomto kontinentě neznali hrnčířský kruh, předměty byly vyráběny pomocí forem nebo svinovací metodou. Tvary i zdobení se lišily podle časových a kulturních rozdílů.

Maiové měli kolem roku 600 př. n. l. v porovnání se světem dobře vyvinutou keramiku. Modrá barva byla symbolikou deště a byla získávána z tropické rostliny zvané indigo. Aztécké výrobky byly oranžové barvy s geometrickými, rostlinnými a zvířecími motivy.

Pro Chavíny (1200 př. n. l.–1. století n. l.) byly typické džbány s třímkovým uchem a černá lesklá keramika s kruhovými ornamenty. Geometrickými ornamenty se vyznačovala kultura Inků (1450–1550) a také zdobením trojúhelníkovými a páskovými ornamenty. Dále Inkové vyráběli jednouché a dvououché karafy, talíře s uchy a jiné. Na jižním pobřeží se mezi lety 200 př. n. l. až 600 n. l. stala centrem uměleckého rozvoje kultura Nazca. Její představitelé vyráběli láhve s třímkovými uchy a používali až 11 druhů barev.

Afrika a Arábie

První známky práce s keramikou byly objeveny uprostřed Sahary ještě z doby, než začala Sahara vysychat. Přesto většina klasických afrických děl pochází z koloniálního období, z přelomu 19. a 20. století. Starší jsou hliněné postavičky z roku 500 př. n. l.–200 n. l., které byly objeveny v oblasti dnešní Nigérie. Obyvatelé „černého

kontinentu“ používali hlínu k výrobě pohřebních urn i k výrobě nádob na uchování potravin. Jejich zdobení měla magický význam např. u Nubijců řady reliéfních teček představují ochranné symboly proti nemocem a čarodějnicím, dvojité řady teček symbolizují plodnost, vlnovky ochraňují před hrozící pohromou a tečky i vlnovky současně ochraňují celou rodinu. Rozmanitá etnika používají rozmanité technologie výroby i zdobení, např. kasennské ženy vypalují hrnce v hromadě slámy. Na vyleštěnou horkou keramiku nanášejí odvar ze slupek lusků chlebovníku a plodů kakaovníku. Místa, na které nanesou tuto směs, zčernají.

Dnešní umělci Afriky pokračující v dávné tradici již nejsou vedeni náboženstvím, ale vychází z etnických zvláštností spojených kreativitou (Weiß, 2007).

Čína

„ Díky složitější technologii vypalování v pecích byla Čína schopna vyvinout glazury, které se vypalovaly při vyšších teplotách, což umožnilo používání širšího rozsahu přírodních materiálů“ (Warshawová, 2001, s. 8).

Nejstarší čínské keramické výrobky pochází z 3. tisíciletí př. n. l. Jde o nádoby točené na kruhu, vytříbených tvarů s geometrickou dekorací, která měla pravděpodobně symbolický význam. Nejstarší glazované výrobky vznikly za vlády dynastie Šang kolem roku 1550 př. n. l. K výrobě se používaly dva druhy směsí – červená a bílá. Za dynastie Čou byly nádoby vypalovány při vyšších teplotách, aby získaly načernalou barvu. Za dynastie Chan (206–220 n. l.) se upustilo od zvyků pohřbívat s panovníkem i jeho rodinu a služebnictvo a živé bytosti byly nahrazeny hliněnými figurkami zpravidla bez glazur. Nádoby se vyráběly ručně, pomocí forem, i na kruhu. Jejich tvar a dekor napodoboval výrobky z bronzu. Můžeme říci, že císařská keramika představovala to nejlepší, co kdy bylo v tomto umění vyrobeno. Postupným zdokonalováním kameniny dospěli čínští keramici v průběhu tisíciletí k výrobě čistě bílé hmoty – porcelánu. Přesné datum není známo, rozdíl mezi kameninou a porcelánem spočívá v průsvitnosti střepu.

Po vpádu Mongolů se začal vyrábět jemný porcelán s nazelenale modrou glazurou s reliéfními a rostlinnými ornamenty. Za dynastie Ming vyráběli řemeslníci bílý porcelán zdobený různými technikami od vyrývání a vytlačování motivů až po odlévání z forem. Specifickým objevem byla červená glazura, která se získávala

spalováním oxidu měďnatého. V 18. století umělci napodobovali vzhled dřeva, laku nebo kovu a vytvářeli také děrované ornamenty.

Japonsko

Dávné japonské hrnčířské výrobky byly zdobeny abstraktními žlábkovitými a kruhovými obrazci (2000–900 př. n. l.). Vyráběly se jak nádoby pro denní potřebu, tak padesáticentimetrové sošky. V hrobech byli nalezeni tzv. terakotví vojáčci, většinou asi 90 cm vysokí, ale našly se i sošky dosahující životní velikosti.

Během období Heian (794–897) je velmi patrný čínský umělecký vliv a vyráběla se keramika tchangského typu. Jedinečné umění čajové keramiky je patrné v období Kamakura (1192–1333). Čajové obřady praktikovali mniši z počátku s šálky z čínské výroby, později z vlastních dílen. Celá řada dílen vyráběla neglazované předměty podle tradičního stylu Sue. Keramika Raku se vyráběla od 16. století a je typickou ukázkou japonského hrnčířství. Také byl napodobován čínský a korejský porcelán (Weiß, 2007).

1.1.2 Charakteristika a druhy keramiky

Keramika je slovo řeckého původu, vzniklo ze slova keramos, což bylo označení pro hlínu a hrnčířské výrobky. Dnes se keramikou rozumí jak hrnčířské výrobky, tak cihly, porcelánové figurky, izolátory elektrického vedení, veškeré předměty vyrobené z vypálené hlíny. V literatuře se keramika dělí na hrubou a jemnou. Hrubou keramikou označujeme hlavně předměty určené ke stavební a průmyslové výrobě, např. cihly, střešní krytiny, žáruvzdorné předměty atd. Jemnou keramiku představují např. užitkové předměty, ozdobné předměty, obkládačky, zdravotní keramika a výrobky z porcelánu.

„Keramická hlína jako hmota je směsí nejrůznějších jíílů a dalších složek, které jí dodávají tvárnost, poréznost a přibližnou teplotu skelnatění. Hlína musí být tvárná, aby se dala snadno modelovat, jakož i dostatečně porézní, aby rovnoměrně prosychala. Navíc je nutno, aby obsahovala malé množství tavicích přísad, abychom mohli určit, při jaké teplotě může dojít k jejímu vypálení. Mezi další suroviny, které se aplikují později, patří engoby a glazury; engoby, sloužící k zakrytí základního střepu, keramiku oživují za pomoci barev, zatímco glazury ji impregnují a umožňují v ní přechovávat tekutiny“ (Rosová, 2003, s.9).

Druhy keramiky

Hrnčířské zboží zvané hrnčina představuje jednoduché keramické výrobky glazované i neglazované, některé s velmi nízkou vypalovací teplotou pod 900 °C (hliněné nádoby, květináče, formy na pečení, hračky, krmítka pro hospodářská zvířata atd.).

Zakuřovaná keramika je vypálena v primitivní peci a je neglazovaná. Po dosažení požadované teploty do 1 000 °C se na oheň přidají látky vyvolávající silný kouř. V pórech střepe se usadí saze a nádoba se stane částečně nepropustnou. Ještě před vypálením se suché střepy mohou vyleštit. Po vypálení jsou předměty matné, šedé až černé a mají lesklý dekor.

Rakujaki je druh keramiky užívaný k pití čaje od 16. století v Japonsku. Slovo raku znamená radost nebo blaženost. Předměty musí snést velké teplotní změny, proto se přidává do základní hmoty alespoň 1/3 šamotu. Známa je černá i červená raku. V posledních letech si tuto orientální techniku oblíbili výtvarníci v Evropě a Americe (Rada, 1997).

Majolika a fajáns

Střep je pokrytý neprůhlednou často bílou glazurou, na kterou se maluje. Výrobou majoliky se původně zabývali Arabové. Název fajáns získala podle města Faenza, kde je zpracovávaly původní dílny. Jsou to nejkvalitnější výrobky svého druhu, mající rostlinné motivy a pestré glazování. Fajáns je zboží velmi podobné majolice, liší se od ní dekorem s hojnými figurálními a zvířecími motivy.

Pórovina neboli bělnina je keramika s bílým střepem pokrytá průsvitnou glazurou. Za pravlast póroviny se považuje Anglie, kde v první polovině 17. století namíchal hrnčíř Astbury do hlíny mletý křemen a získal tak tvrdý bílý střep. Podle složení střepe máme pórovinu vápenatou, živcovou a smíšenou (Žíla, 2005).

Prvním domovem **kameniny** byla pravděpodobně Čína. V Evropě se poprvé objevuje v Německu v 11. století, v Čechách vzniká výroba v 16. století na Plzeňsku. Základní surovinou jsou kameninové jíly, které se míchají s dalšími přísadami – živcem, křemenem a šamotem. „Její složení je své podstatě velmi podobné porcelánu, dokonce ani charakter střepe se výrazně neliší“ (Žíla, 2005, s.29).

Porcelán

Domovem porcelánu se stala v 6. století Čína. Dělíme jej na evropský – tvrdý vynalezený roku 1709 v Míšni a měkký, kam patří asijské porcelány, anglické a jiné. V tenkém střepu je porcelán průsvitný a na rozdíl od kameniny má střep slinutý.

1.1.3 Suroviny pro výrobu keramiky

V přírodě vznikají keramické materiály zvětráváním živcových hornin tzv. kaolinizací. Hovoříme o primárních a sekundárních surovinách. Primární jsou takové suroviny, které zůstaly uloženy zhruba v místě vzniku a jsou to většinou kaoliny. Jsou čistší, ale hrubší a málo plastické. Sekundární suroviny byly z místa svého vzniku přeplaveny do míst, kde se nachází. Jedná se převážně o hlíny a jíly. Jsou jemnější, plastičtější, ale také znečištěné různými sloučeninami. Pro přípravu keramických hmot jsou základními surovinami jednak plastické jíly, hlíny a kaoliny, jednak neplastická ostřiva, taviva a organické přísady.

Kaolin

„Kaolin je bílá měkká zemina. Je žáruvzdorný, bílou barvu si zachová i po vypálení“ (Rada, 1997, s.14). Kaolin vznikl zvětráváním živcových hornin, základní složkou je nerost kaolinit. Kaolin je znečištěn nerozloženými zbytky matečné horniny, a proto se musí plavit. Tím se odstraní hrubozrnné části, ale jemný křemenný písek, živec a slída zůstanou. Je žáruvzdorná i po vypálení si zachovává bílou barvu. Česká republika je bohatá na kaoliny, nejlepší z nich je sedlecký na Karlovarsku.

Hlíny a jíly vznikly zvětráváním živcových hornin a jejich přeplavením. Jíly obsahují alespoň 50 % jíloviny, tzn. velmi jemných částic jednoho nerostu, např. kaolinu. Na rozdíl od jílu jsou hlíny složeny z jemně rozptýlených částic různých nerostů, bývají zabarveny žlutě až hnědě od množství železitých sloučenin.

Ostřiva zvyšují tepelnou odolnost a snižují smrštění. V keramické výrobě jsou velmi důležitá pro ovlivnění vlastností plastických materiálů. Ostřiva také zabraňují deformacím během sušení a pálení, mnohdy pomáhají materiál držet pohromadě i během vytváření. Mezi známá ostřiva patří šamot, živec, křemen, či vápenec.

Taviva způsobují snížení bodu slinutí a zvyšují procento smrštění. Nejlepším tavivem pro kameninové a porcelánové materiály je živec, pro keramické hmoty

vápenec. Ten se pro sklony k odprýskávání využívá jako uhličitán vápenatý nebo plavená křída.

Organické přísady jsou látky organického původu, které se někdy přidávají do keramických hmot – lehčiva a plastifikátory. Lehčiva odlehčují daný materiál a zvyšují jeho poréznost. Vhodné jsou suroviny, které v žáru vyhoří, např. piliny, rašelina, korková drť, polystyrenové kuličky, otruby atd. Plastifikátory jsou určeny ke zvýšení plastičnosti tam, kde nelze použít plastické zeminy. Patří sem arabská guma, kliš, želatina, parafínový olej aj. (Žíla, 2005).

K tomu, aby se z keramické hlíny mohly vytvářet předměty, musí hmota splňovat určité předpoklady. Jejimi základními vlastnostmi jsou:

- **zpracovatelnost** neboli **plastičnost** – předpokládá snadné modelování a vytáčení na kruhu;
- **malé smrštění** – velké smrštění způsobuje deformování výrobků a potíže s glazurou, optimální je 8 – 10 % po vypálení;
- **přidrčnost glazury** – zajišťuje to, že se glazura nebude odlupovat, vsakovat a nebudou v ní vznikat trhliny;
- **stálost v ohni** – požadavkem je, aby předmět při vypálení zachoval svůj vlastní tvar;
- **čistota surovin** – opakem je obsah nečistot, které mohou způsobit nežádoucí zabarvení;
- **nasákavost** – zjišťuje se povařením vypáleného střepu ve vodě a spočítáním rozdílu mezi hmotnostmi střepu před a po vaření.

Jen některé jíly a hlíny mají všechny požadované vlastnosti. Proto se základní suroviny upravují přidáním jiných hlín a dalších materiálů (Rada, 1997).

1.1.4 Sušení a pálení hlíny

Před vypálením je nutné keramické výrobky vysušit. „Proces sušení vlhké keramiky, s výjimkou kusů s nepravidelnou tloušťkou stěn, je pomalý a bez ohledu na problém smrštění i pravidelný, ovšem za předpokladu, že se pracuje při normální pokojové teplotě.“ (Rosová, 2003, s.18). Většina keramických materiálů se sušením smrští asi o 5 %, vysoce plastické materiály o více než 8 %. Suroviny s minimem pórů,

kteřé jsou jemné, vysychají mnohem déle než suroviny hrubozrnné, např. šamot či jiná ostřiva. Ta se málo smršťují a voda může prostupovat na povrch kanálky mezi částicemi hmoty. Jemné materiály mají větší smrštění a vzlínání vody z vnitřku střepu je obtížnější, proto je vhodné jejich vysychání zpomalit. Toho docílíme sušením v místnosti s větší vlhkostí anebo přikrytím odstávajících částí předmětu vlhkou tkaninou, abychom dosáhli stejnoměrného vysychání.

„Pouze při vysokých vypalovacích teplotách může hlína získat trvanlivost – vypalování je poslední stupeň výroby keramiky“ (Warshawová, 2001, s. 221). Při pálení proběhne chemický proces, u kterého se hlína změní v keramiku. Křehký hliněný střep se zpevní a prášek, kterým je pokryt, se změní ve sklovitý povlak. Při teplotě 650 °C z hlíny uniká chemicky vázaná voda, hlína však ještě zůstává křehká. Při teplotě 800–1000 °C hlína mění své chemické a mechanické vlastnosti, nedá se již znovu rozpustit a změní barvu. Zvyšováním teploty při pálení se v hlíně zmenšují póry. Čisté suroviny, jako jsou kaolin nebo kameninové jíly, mají bod slinutí více než 1 400 °C, železité hlíny 1100 – 1300 °C a např. hlíny vápenaté 1 050 °C (Žíla, 2005).

1.1.5 Glazury

„Glazura zvyšuje estetickou hodnotu nádoby, zpevňuje je a pro užitkové předměty je nezbytná z hygienických důvodů. Porézní stěny neglazovaných výrobků nasávají tekutinu, zachycují částičky potravin a vytvářejí tak živnou půdu pro mikroby“ (Espiová, 1996, s.88). Název glazury vychází ze slova glas což znamená sklo. Jsou tedy příbuzné se sklem, jejich úkolem je dozdobit keramický střep a vytvořit na něm sklovitý povlak. Další výhodou je, že výrobky jsou díky němu nepropustné a lépe se čistí. Existuje celá řada dělení glazur:

- a) podle barvy – na barevné a bezbarvé;
- b) podle průhlednosti – na průhledné a krycí;
- c) podle stupně tavitelnosti – na těžce tavitelné nad 1200 °C a lehce tavitelné do 1200 °C;
- d) podle vzhledových vlastností – na krystalické, stékové, trhlínkové, listrové atd.;
- e) podle chemického složení – na olovnaté, borité, živcové, solné hlinité aj.

K výrobě glazur jsou nezbytné tři základní složky – křemen, tavivo a žáruvzdorný materiál. Křemen surovou hlinu změní ve sklovitou, tavivo způsobí stavení glazury s hlinou a žáruvzdorný materiál glazuru ztvrdí a ustálí.

Barvy glazur vznikají přidáním oxidů kovů a to nejčastěji antimonu, kobaltu, mědi, chromu, železa, manganu, niklu a vanadia.

- Antimon – oxid antimonový je vysoce jedovatý a s olovnatými glazurami vytváří žlutou barvu, s alkalickými bílou.
- Chrom – oxid chromitý obvykle vytváří zelenou barvu, s olovnatými glazurami červenou, oranžovou nebo velmi ostrou zelenou, s cínem a vápníkem vytváří růžovou, se zinkem hnědou a s titanem tmavě hnědou.
- Kobalt – oxid kobaltitý má načernalou barvu a vytváří modrou.
- Měď – oxid měďnatý v olovnatých glazurách vytváří zelenou barvu, v alkalických tyrkysovou. Za specifických podmínek vytvoří krvavě červenou.
- Železo – oxid železitý a oxid železnatý v olovnatých glazurách vytváří zlatou, v alkalických béžovou a za specifických podmínek naředle zelenou barvu.
- Mangan – oxid manganičitý vytváří s olovnatými glazurami fialovou, purpurovou a hnědou, s kobaltem černou a s alkalickými tavivou purpurovou.
- Nikl – oxid nikelnatý vytváří zelené odstíny, nikl pozměňuje barvu jiných odstínů.
- Vanadium – oxid vanadičný zpravidla vytvoří oranžově žlutou.

1.2 Specifické zvláštnosti zrakově postižených osob

Zrakové postižení osobnost jedince velmi ovlivní, míra ovlivnění je přímo úměrná závažnosti zrakové vady. Nejvíce vjemů získáváme právě zrakem a to 80 – 90 %. Nedostatečné zrakové vnímání ovlivňuje nejen psychické funkce, např. myšlení, ale také orientaci v prostoru. Zrak umožňuje rozlišování barev, tvarů, velikosti, hloubky, vzdálenosti, směru a pohybu, má proto vliv na utváření správných představ, na rozvoj paměti, pozornosti a řeči. Je též zdrojem estetických prožitků.

Estetické vnímání všeho druhu je podmíněno zrakem a přináší nám duševní potravu. Je obrovskou motivací pro člověka, která se projevuje v jeho zájmech, koníčcích, ve zvelebování příbytku atd. Z toho vyplývá ohromné omezení možností vlastní seberealizace zrakově postižených, včetně pracovního uplatnění nebo obyčejných úkonů každodenního života.

Oči jsou jedním z primárních rysů, kterých si u druhých osob všímáme. Ovlivňují jejich zevnějšek, výraz obličeje a mají značný vliv na to, zda se nám dotyčný na první pohled líbí, zda nás pohled na něj potěší. Z obličejové mimiky a z výrazu oka můžeme spoustu informací o druhých vyčíst. Jde o dobře známou neverbální komunikaci. Lidé tak vyjadřují své pocity, emoce, ať už je to radost, pobavení anebo starosti, smutek, zloba. To všechno je narušeno při kontaktu s osobou se zrakovým postižením a to má dopad i v oblasti sociální. „Speciálně pedagogický obor oftalmopedie se zabývá výchovou, vzděláváním a rozbořem osob se zrakovým postižením“ (Nováková in Popelová, 2006 s. 229). Slovo oftalmopedie pochází z řeckého oftalmo – oko a pedie – výchova.

1.2.1 Vývoj zrakově postiženého jedince

Vývoj zrakově postiženého dítěte je odlišný od vývoje dítěte zdravého (převážně rozdílností podnětů). Primární poškození zraku s sebou přináší další sekundární následky a má tudíž dopad na celkovou osobnost jedince.

V raném období je velmi významné přiměřené množství podnětů, stimulace, která startuje proces učení. V opačném případě nastává deprivace a psychický i fyzický

vývoj stagnuje. Proto také děti s vážným zrakovým postižením bývají ve svém vývoji opožděné.

Z hlediska potřeb dítěte hovoříme o podnětové a senzoričké deprivaci. Podnětová je dána neschopností podněty přijímat anebo chudostí prostředí, senzoričká je dána omezenou schopností vnímat zrakové podněty. Vývojové opoždění těchto dětí nemusí být dáno primárním defektem, ale i výsledkem změny chování rodičů. U zrakově postižených převládá pasivita a apatie, a tyto postoje mohou být převažující i v dospělosti. Řada získaných dovedností se nemůže rozvíjet sama o sobě a vyžaduje speciálně pedagogickou péči. Čím dříve nastoupí, tím lépe (Vágnerová, 1995).

Speciální pedagogové učí rodiče s dětmi pracovat a využívají k tomu ostatní smysly dítěte. Postup při procesu učení těchto dětí se odvíjí od odlišnosti orientace v prostoru. Nevidomé dítě o něm nemá představu a nemá ani důvod se v něm samo pohybovat. Nejprve ho proto učíme orientovat se na vlastním těle, rozlišovat prostor své fyzické osoby od prostoru kolem nich. Pomocí doteků se učí vnímat kde má hlavu, ruce, nohy atd. Následuje poznání okolí, které je nejbližší. Samotné přesunutí z bodu A do bodu B v prostoru je obrovským skokem u nevidomého dítěte. Stimulací pro tento pohyb mu je důvěrně známý hlas, zvuk, kterému by se rádo přiblížilo. Obecně můžeme říci, že v procesu učení hraje největší roli sluch a hmat.

V dospělosti považují nevidomí sluch za nejdůležitější smysl. Mají vycvičenou zvukovou paměť, která jim umožňuje poznat známé prostředí, známe osoby, případně blízkí se nebezpečí. Při komunikaci mluveným slovem komunikují stejnou mírou nevidomí i vidící. Hmat kompenzuje ztrátu zraku, avšak důležitý je pro všechny. Už malé dítě se dotykem uklidní, představuje pro něj pocit bezpečí. Nevidomým umožňuje vnímat velikost, tvary, pohyb i klid. Hmat dokáže identifikovat kvalitu i kvantitu předmětu a vzbudit příjemné i nepříjemné pocity. Zrakově postiženým slouží ke čtení i k orientaci v prostoru. Přestože vrozené dispozice sluchu a hmatu jsou u zrakově postižených stejné jako u zdravých osob, jejich cvičením dochází k jejich vytrénování. Někteří jedinci dokáží využívat i echolokaci, tzn. orientaci v prostoru pomocí vysílání a zpětného příjmu zvukových vln. Prakticky to vypadá tak, že dotyčný tleskne a zvukové vlny tím vyslané a zpětně se odrážející ho informují o volnosti či zaplněnosti bezprostředního okolí.

Také vzrůstá význam chutí a čichu. Všechny ostatní smysly se podílí na kompenzaci absence zraku. Prostorovou orientaci pomáhá zprostředkovat kromě sluchu a hmatu také svalová senzibilita, vibrační pocity, pocity polohy a rovnováhy.

U zrakově postižených dětí se setkáváme s některými zlovyky, které vyplývají z této skutečnosti a v některých případech přetrvávají i v dospělosti. Příčinou je reakce na sensorickou deprivaci rozvojem tzv. automatismů. Jedná se o mačkání očí a kývání ze strany na stranu. Mačkáním očí si dotyční nahrazují chybějící zrakové podněty a kýváním nedostatek pohybové aktivity.

„Věk vzniku oslepnutí je důležitý pro volbu způsobu vytváření vizuální představy (např. o barvě, perspektivě)“ (Perout, 2005, s. 56).

I u zrakově postižených osob vznikají vizuální představy. V závislosti na míře postižení mohou být neúplné, zlomkové či zkreslené. Představy mohou být též zvukové, sluchové, hmatové, chuťové, čichové, vibrační. Velice využívána je obrazotvornost, která doplňuje nedostatky smyslových zkušeností a vnímání. Paměť nemusí být vůbec postižena, naopak trénováním může být na vysoké úrovni, což ale neplatí o vizuální paměti. Pozornost u nevidomých bývá zvýšená, ale pro velké nároky na nervovou soustavu se zrakově postižení snadno unaví (Perout, 2005). „Všední den vyžaduje od žáků se zrakovým postižením sílu a energii navíc, aby byli schopni průběžně řešit problémy a konflikty, které se vyskytují v důsledku jejich postižení“ (Vítková a kol., 1999, s.81).

1.2.2 Socializace a integrace zrakově postiženého dítěte

Socializaci můžeme chápat jako osvojení lidských norem chování, hodnot a mezilidských vztahů.

Integraci můžeme chápat jako proces spojování ve vyšší celek neboli začlenění do společnosti.

V raném období se dítě vyvíjí v optimálním případě v kruhu rodiny, v méně optimálním případě v ústavním zařízení, je tedy odkázáno na osoby, které jej obklopují a jeho vývoj závisí ve velké míře na postoji a chování druhých osob. V předškolním věku se velice často u zdravotně znevýhodněných dětí objevují postoje pasivity a závislosti, což je dáno jednak jejich postižením a jednak je s nimi často manipulováno.

Nedostatečné a chybějící zrakové podněty bývají kompenzovány verbální komunikací. Okolní svět poznávají zprostředkovaně skrze zkušenosti jiných lidí (Vágnerová, 1995).

Důležitou roli hraje mateřská škola. Děti mohou navštěvovat jak běžnou, tak speciální mateřskou školu, v každém případě tato změna je pro ně větší než pro ostatní děti. Zde dochází k sociálním kontaktům s vrstevníky a tedy k vytváření rovnocenných vztahů. Při kontaktu se zdravými vrstevníky mohou být handicapované děti konfrontovány s tím, že se jím v různých oblastech nevyrovnají.

Významným mezníkem je nástup do školy. Zda půjde o školu běžnou nebo o školu speciální by mělo být posuzováno individuálně podle schopností a dovedností každého dítěte. Nástup do školy speciální bývá spojen s internátním pobytem, což může dítě prožívat jako ztrátu pocitu jistoty a bezpečí. Integrace do běžné třídy zase vyžaduje vyšší nároky na výuku a na sociální adaptaci, a pokud tyto dítě nesplní, bude prožívat pocity neúspěchu. Je proto potřeba volit takové řešení, které dítě co nejvíce rozvíjí a co nejméně poškozuje.

Děti by měly znát sociální normy společnosti a měly by je dodržovat. To je pro ně důležité jak pro orientaci ve světě, tak pro jejich další zdárný vývoj. Rodiče dětí velmi často zaujímají extrémní výchovné postoje. Prvním z nich je přehnaná rodičovská péče, která podporuje závislost a nesamostatnost dítěte, druhým je kladení příliš vysokých nároků, které jsou neadekvátní schopnostem dítěte.

Jakmile dítě získává status školáka, navazuje nové sociální kontakty, vzrůstá míra jeho samostatnosti a zodpovědnosti za sebe samo. Ze zpětných vazeb se formuje sebehodnocení dítěte. To všechno je daleko náročnější, než pro zdravé dítě. Z hlediska sociální vazeb je pro dítě integrované do běžné školy těžší vyrovnat se svým spolužákům a získat uspokojivé postavení. Ve speciální škole zase je v konfrontaci pouze s dětmi se stejným znevýhodněním a tudíž v prostředí odlišném od normy (Vágnerová, 1995).

Období dospívání, které je spojené s hledáním vlastní identity, může zrakově postižený jedinec prožívat jako krizi. Vyrovnává se opětovně se svými odlišnostmi, s odlišnými možnostmi v rámci seberealizace. Velmi významnou úlohu v tomto období hrají uspokojivé vztahy s vrstevníky, přátelství, která fungují jako prostředek sebepoznávání, i jako prostředek potvrzení sebejistoty. Další zátěž souvisí po absolvování střední školy, vysoké školy nebo učiliště a s výběrem povolání. V současné

společnosti s vysokou mírou nezaměstnanosti je nereálné očekávat, že každý zdravotně znevýhodněný jedinec najde zaměstnání. Tak jako u celkové populace hrají velkou roli míra dosaženého vzdělání a míra schopností a dovedností.

1.2.3 Reedukace a kompenzace zrakových vad

Slovo reedukace pochází z latinského reeducatio – převýchova, slovo kompenzace z latinského compensatio – vyrovnání.

Reedukace představuje využití metod speciální pedagogiky při úpravě narušených funkcí (sluchu, zraku, řeči, pohybových a rozumových schopností). Kompenzace představuje náhradu narušených funkcí.

U jedinců, kteří mají zachované zbytky zraku, je stále zrakové vnímání převládající. Je pro ně důležitá reedukace. Při úplné ztrátě zrakové funkce nastupuje kompenzace ostatními smysly, převážně sluchem a hmatem.

I zbytky zraku člověku usnadňují poznávání a orientaci v prostoru, a proto je potřeba je rozvíjet a cvičit. Cílem reedukačních cvičení je rozvíjení postižené funkce, např. pomocí optických pomůcek. Procvičující se rozlišovací schopnosti zraku, poznávání barev, rychlost zrakového vnímání, zraková představivost, manipulace s předměty, zraková pozornost, zraková paměť, zjišťování koordinace oka a ruky atd. U jedinců se zbytky zraku a zachovalým světlocitem se pomůcky prosvěcují, aby se zintenzivnil vstupní signál.

Kompenzace se naopak zaměřuje na neporušené funkce a zvýšení jejich výkonnosti, aby mohly nahradit funkci narušenou. Pokud u člověka není možné využívat zbytky zraku, začnou se systematicky cvičit zbývající smysly.

S nácvikem hmatového vnímání se začíná od raného věku. Správně rozvinutá úroveň hmatu umožňuje nácvik čtení Braillova písma, které je složeno kombinací hmatových šesti bodů. Výcvik se zaměřuje na procvičování svalů na ruku, poznávání vlastností předmětů, obratnost prstů či orientaci v prostoru. Hovoříme o pasivním hmatovém vnímání – dotyk ruky na předmět, aktivním hmatovém vnímání – pohyb ruky a instrumentálním – zkoumání předmětu pomocí nástroje. Výcvik hmatu nohou se nazývá haptopedie a je využíván např. při orientaci ve městech pomocí reliéfní dlažby chodníků.

Zrakově postižené dítě se učí uvědomělé sluchové pozornosti, lokalizuje zdroj zvuku, co ho vydává a odkud přichází, rozeznává podle zvuku jednotlivé osoby, činnosti i předměty. Pomocí sluchu se lépe orientuje v prostředí, získává informace o svém okolí a navazuje kontakt s druhými.

Také čich poskytuje nevidomým informace o okolním světě, je potřeba se naučit rozeznávat jednotlivé pachy a vůně a umět je interpretovat (Květoňová – Švecová in Vítková a kol., 1998).

1.2.4 Zásady práce se zrakově postiženými

„Mysl vidí, mysl slyší, smysly jsou slepé a hluché“ (Perout, 2005, s. 46).

Práce se zrakově postiženými osobami má svá vlastní specifika. Smyslové vnímání těchto osob je odlišné. Uplatňování smyslového poznávání souvisí se společensko kulturním prostředím, které je v západní společnosti nakloněno v neprospěch nevidících. V naší kultuře jsou za tzv. vyšší smysly považovány zrak a sluch, za nižší potom čich, hmat a chuť. Jako způsob poznávání a seznamování je očíhávání a ohmatávání společensky nepřijatelné. Je známo, že člověk má jen poměrně málo míst na těle, která jsou pro něj z hlediska doteku druhých osob přípustná. Zrak umožňuje vnímat objekty jediným pohledem. Poznávání při absenci zrakového vnímání se často uskutečňuje zprostředkovaně prostřednictvím řeči. Důraz je kladen na slovní popis, ale nejedná se o vlastní zkušenost zrakově postižené osoby. Zde se promítají dva problémy. Prvním je, že ne všechno lze zcela vysvětlit slovně. To, co vidící člověk považuje za srozumitelné, může pro nevidomého postrádat obsah. Dalším problémem je, že slovním popisem a pojmovým vysvětlením se i myšlení může vyvíjet v pojmech.

Představy nevidících často bývají zlomkovité a schematické. Rané poškození zraku vizuální představivost neumožňuje.

Celkové rozvíjení osobnosti by mělo být zaměřeno na rozvoj poznávacích funkcí jako na mimo zrakové vnímání, na paměť, pozornost, představivost, myšlení, řeč a na různorodou praktickou činnost. Takový přístup vede k co největší míře samostatnosti, podporuje aktivizaci i adaptaci osobnosti a posiluje motivaci k dalším činnostem (Perout, 2005).

Ze zrakového postižení vyplývá řada zásad, které je třeba dodržovat při metodickém vedení, a také musíme přísně dbát na dodržování bezpečnostních předpisů při práci.

Základním předpokladem pro to, aby se klient cítil bezpečně a mohl se plně věnovat pracovním činnostem, je dobře zvládnutá orientace v prostoru. Provádí-li se terapie opakovaně na stejném místě, měl by jí předcházet nácvik prostorové orientace. Ta se skládá z nacvičené trasy do příslušné dílny, klubovny, prostor, kde pracovní činnosti probíhají a dále se seznámením prostorového uspořádání samotného interiéru. Nácvik prostorové orientace do příslušné dílny ve školách pro zrakově postižené usnadňují např. vodící linie (jsou umístěny podél stěn chodeb a pomáhají zrakově postiženým určovat směr jejich pohybu), dále se zrakově postižený může pohybovat po chodbách a místnostech pomocí tzv. kluzné prstové techniky (trailingu). Prstová technika umožňuje také najít dveře, okna atd. Začátek a konec schodiště bývá opticky i prostorově zvýrazněn pro snazší pohyb. Podlahy by měly být pokryty neklouzavými krytinami. Uvnitř dílen dbáme na to, aby na zemi neležely žádné předměty a každý předmět či pomůcka má mít své pevné místo. Zrakově postižení je tak mohou snáze nalézt.

Pro práci je vhodné pohodlné oblečení a pevná neklouzavá obuv, která usnadní bezpečnou chůzi a umožní vnímat povrch podlahy pomocí chodidel.

Předpokladem úspěšné pracovní činnosti je zvládnutá oblast sebeobsluhy (hygieny, oblékání, stolování). Dalším předpokladem úspěšnosti je vhodná motivace žáků. Ta je založena na verbální složce a také na praktické demonstraci výrobků, které si nevidomí mohou prohlédnout pomocí hmatu a čichu.

Dále je potřeba zajistit správné osvětlení. Intenzitu světla můžeme zvýšit osvětlením pracovní plochy, jinak platí stejně jako ve výuce ideální dopad světelných paprsků z levé strany. Optimální teplota a dostatek kyslíku patří mezi bezpečnostní zásady celé výuky. Prostředí by nemělo být hlučné zvláště s ohledem na zvýšenou potřebu sluchového vnímání.

U žáků se zrakovou vadou nebo se zbytky zraku využíváme kompenzační pomůcky, např. brýle a lupy.

Při pracovních činnostech nejprve klientům slovně vysvětlíme postup práce a funkci nástrojů, které budou potřebovat, a potom jim vše názorně předvedeme.

Z počátku je vhodné, aby činnost prováděl učitel a klient ji kontroloval pomocí rukou. Později si role vymění. Pracuje klient a učitel jeho činnost usměrňuje. „Vždy musíme poučit o zásadách bezpečné práce. Před každou činností je nutné klientům připomenout zásady bezpečnosti zvláště proto, že prsty jsou centrem hmatu a jejich poranění má pro zrakově postižené neblahé důsledky“ (Vodáková a kol., 2007, s. 32).

Důležitá pro zrakově postižené je zpětná vazba, proto celý průběh činnosti komentujeme a slovně hodnotíme. Vždy platí zásada povzbuzení, kladné motivace a individuálního přístupu.

1.3 Terapeutické využití práce s keramickou hlínou

„Terapeutické přístupy lze obecně charakterizovat jako takové způsoby odborného a cíleného jednání člověka s člověkem, jež směřují od odstranění či zmírnění nežádoucích potíží, nebo odstranění jejich příčin, k jisté prospěšné změně“ (Müller, 2005, s.13).

Slovo terapie pochází z řeckého slova therape, které znamená léčba.

Tendence tvořit je stará jako lidstvo samo, kreativita člověka je podstatou jeho bytí. Sebevyjádření skrze manuální činnost má na osobnost jedince blahodárné účinky a proto jsou programy s pracovními činnostmi zaváděny ve školách, v nemocnicích, domovech důchodců i ve vězeňských zařízeních (Jebavá, 1997).

Každý člověk je schopen tvořivé činnosti, která je pro něj přirozená, podporuje jeho sebevyjádření a tak otvírá oblast sebepoznávání. Málokdo si je plně vědom svých vlastních možností. Většinou si uvědomujeme jen malou část z nich a právě tvůrčí činnost nám v tomto směru otevírá nové možnosti. Také některé emoce nemusí být vyjádřeny jiným způsobem a skrze tvoření se mohou projevit, přetransformovat a přispět k ozdravení osobnosti.

Lidé, kteří se systematicky věnují nějakému manuálnímu koníčku, mají menší pravděpodobnost destruktivního chování. Schopnost vytvářet eliminuje touhu ničit. Tím, že se jedinci při práci dostávají do souladu se sebou samými, začínají také lépe komunikovat s druhými lidmi a lépe se jim daří utvářet kladné mezilidské vztahy. K tomu přispívá i kolektivní forma těchto činností. Volný čas aktivně strávený pracovními činnostmi má také funkci odpočinkovou, přičemž se zúčastnění zbavují psychických zábran a je podporován jejich emoční vývoj. Velkou výhodou celého odpočinkově pracovního procesu je to, že je přístupný každému. Zdravému jedinci, stejně jako nemocnému, nejde zde o výsledek práce, ale o samotný proces, který léčí.

Mezi kladné přínosné aspekty činnostní terapie patří:

- komunikace prostřednictvím pracovní činnosti,
- rozvoj jemné motoriky,
- kladný fyziologický dopad – prostředek rehabilitace,
- rozvoj myšlení, fantazie a kreativity,
- aktivizace celé osobnosti,

- přetváření agresivity v tvůrčí činnost,
- poznávání sebe sama,
- posilování sebedůvěry,
- harmonizace osobnosti,
- prevence sociálně patologických jevů,
- zmirňování úzkostných stavů,
- prostředek k transformaci vnitřních konfliktů,
- větší schopnost akceptovat sebe i ostatní,
- možnost být otevřenější,
- lepší integrace postižených jedinců do společnosti,
- zažívání estetických prožitků (Šicková-Fabrice, 2002).

1.3.1 Terapie a hlína

Hlína je prastarý prapůvodní materiál, který je výborný prostředek pro všechny věkové kategorie včetně seniorů. Kontakt se zemí mají v oblibě hlavně děti, pro něž je dotyk s hlínou přirozený a pro jejich zdárný vývoj dokonce žádoucí. Hlína je schopna uzemňovat výbuchy agresivity, hněvu, právě tak jako bolesti a smutku. V procesu tvarování a hnětení je ukryta možnost opravovat a měnit svůj výtvar, což nám může dodávat odvalu měnit přístupy k vlastním problémům a k vlastnímu životu (Šicková in Müller, 2005).

Činnosti zaměřené na modelování z plastických materiálů, zejména s hlínou vytvářejí úctu a vztah k manuální práci. Práce s hlínou je:

- prostředkem kompenzace chybějícího nebo poškozeného smyslu – nevidomí, slabozrací,
- působí rehabilitačně u osob s narušenou jemnou motorikou,
- posiluje sebevědomí,
- podporuje sebepoznávání,
- zvyšuje manuální dovednosti,
- umožňuje získávat nové poznatky o technikách zpracování,
- rozvíjí představivost a trojrozměrné vnímání,

- zprostředkovává sebevyjádření,
- umožňuje autentické zážitky.

Práce s hlinou je vhodná v každém věku a každý k ní může přistupovat z jiného úhlu pohledu. Victor Lowenfeld, který svůj život zasvětil studiu práce s nevidomými, rozděluje osobnosti na dva základní typy – haptický a vizuální. Člověk, který je typem vizuálním se se svým okolím seznamuje zrakem, orientuje se více na celek, než na detaily. Rozhodující jsou pro něj takové prvky jako světlo, stín, barvy, vzdálenost. Má tzv. divácký přístup k realitě. Naproti tomu člověk haptického typu (haptos - uchopit) se zajímá o tělesný pocit, věci více prožívá, je pro něj důležitá zkušenost, dojmy, vnitřní pocity. To platí jak pro práci, tak pro způsob myšlení a jednání. Tento typ se orientuje na detaily. Lowenfeld v roce 1937 při práci se zrakově postiženými zjistil, že část z nich se snažila při modelování využívat zbytky zraku a část – haptické typy – nevyužívala zbytky zraku, ale hmat (Šicková in Müller, 2005).

1.3.2 Ergoterapie a arteterapie

Na význam činnostní terapie hlinou nahlíží různí autoři z různých hledisek. Např. Vodáková (2007) uvádí terapii hlinou v rámci ergoterapie, Šicková-Fabrice (2002) píše o hlině jako prostředku arteterapie. Jedná se o materiál, který splňuje kritéria obou terapií.

Ergoterapie

Léčba pracovními činnostmi bývá nazývána ergoterapie. Slovo ergo můžeme chápat jako dílo, práce nebo pracovní. Jde tedy o léčbu pracovními činnostmi a to činnostmi společensky užitečnými (zájmové činnosti, pracovní vyučování, veřejně prospěšné práce atd.). Ergoterapie je hojně užívána u tělesně postižených osob ať už jako součást rehabilitace nebo jako prostředek seberealizace a posílení sebedůvěry. Rehabilitací rozumíme souhrn speciálně pedagogických postupů, jimiž se upravují společenské vztahy, možnosti pracovního uplatnění a také uspokojení postiženého jedince.

„Člověk je aktivní bytost, která se vyvíjí pod vlivem činností, které vykonává. Jestliže je využita kapacita její vlastní motivace, lidská bytost je schopna

prostřednictvím těchto činností ovlivňovat své fyzické a psychické zdraví a měnit sociální a fyzické prostředí, které ji obklopuje. Ergoterapie je založena na předpokladu, že smysluplná činnost (zaměstnání), zahrnující interpersonální vazby a vztahy s prostředím, může být použita k prevenci a ovlivňování dysfunkce a k dosažení maximální adaptace. Činnosti používané ergoterapeuty obsahují jak vlastní, tak terapeutický smysl“ (Dočkal in Müller, 2005, s. 252) .

Profesní ergoterapií vykonávají ergoterapeuti, kteří jsou sdružení v České asociaci ergoterapeutů (ČAE) a provádějí např. ergoterapeutické vyšetření, analýzu poškozených funkcí, analýzu zbylých funkcí.

Hlavní oblastmi ergoterapie jsou:

- kondiční ergoterapie,
- ergoterapie cílená na postiženou oblast,
- ergoterapie zaměřená na pracovní začlenění,
- ergoterapie zaměřená na výchovu k soběstačnosti.

Kondiční ergoterapie má za cíl odpoutávat pozornost klienta od sebe sama, udržovat jeho duševní pohodu, navázat nové kontakty a přátelství. Pro tuto oblast ergoterapie jsou vhodné činnosti, které klienty těší a baví je.

Ergoterapie, cílená na postiženou oblast, má za cíl zvětšení svalové síly, zlepšení hybnosti a koordinace. Základem je znalost pohybového aparátu a kineziologie (zákonitosti mechaniky pohybu lidského těla).

Ergoterapie, zaměřená na pracovní začlenění, má za cíl stanovit možnosti začlenění do zaměstnání nebo navrhnout vhodnou změnu zaměstnání. Má uplatnění např. po delší nemoci, úrazu apod.

Ergoterapie zaměřená na výchovu k soběstačnosti má za cíl dosáhnout soběstačnost v běžných denních úkonech. Zabývají se jí ergoterapeuti, vychovatelé i učitelé. Jedná se převážně o hygienu, oblékání a stolování (Kubínková, Křížová in Vodáková a kol., 2007).

Arteterapie

Slovo arteterapie pochází ze spojení latinského slova ars, které znamená umění, a řeckého therape, které znamená léčba.

O arteterapii hovoříme jako o léčbě uměním. „Je zřejmé, že arteterapie je kulturní terapií, která má své kořeny v magických úkonech, rituálech, obřadech a je spojena se symbolikou v uměleckém podobenství. Studium archaických kultur potvrzuje používání sošek a kreseb, kterým byla připisována léčivá síla. S vírou v moc obrazu jsou spojeny i jeskynní kresby lovců doby kamenné“ (Perout, 2005, s. 25).

Cíleně se arteterapie začala používat ve 20. století jako součást psychoterapie. Ve své klinické praxi jí hodně využívali psychoanalytici slavných jmen (Freud, Jung a jiní), kteří ve výtvarném projevu svých pacientů hledali obrazy jejich prožitků. Výtvarná forma má vizuální charakter a dodnes se užívá při odkrývání nevědomých obrazů a fantazií (Šicková in Müller, 2005). K rozvoji arteterapie přispěl též rozvoj moderního umění, malíři ve své tvorbě zachycovali svůj vnitřní svět, své pocity, nálady a dojmy.

Arteterapii můžeme chápat jak v širším, tak v užším slova smyslu. V širším pojetí zahrnuje např. léčbu hudbou, tancem, poezií, v užším vymezení ji chápeme jako léčbu výtvarným uměním. Význam arteterapie je rozmanitý. Psychoanalýza využívá arteterapii jako prostředek diagnostiky, interpretace výtvarných projevů klientů může být podkladem pro další práci s nimi. Cílem arteterapie není jen konečný výtvar, ale celý léčivý proces, při němž se člověk otvírá, zbavuje psychických zábran, zmírňují se jeho úzkostné stavy, učí se lépe komunikovat s ostatními, spolupracovat a skrze sebevyjádření lépe porozumět sám sobě. Při výtvarné práci člověk rozvíjí svou kreativitu, fantazii, myšlení i aktivizaci. Mezi základní dvojrozměrné výtvarné techniky v arteterapii patří malba, kresba a koláž, mezi trojrozměrné techniky např. hlína, dřevo, kámen, písek (Šicková in Müller, 2005).

2 Cíl práce a úkoly

2.1 Cíl práce

Cílem práce bylo vytvořit a ověřit program činnosti s keramickou hlinou umožňující rozvoj osobnosti žáků se zrakovým postižením. Pro splnění cíle jsem stanovila tyto úkoly:

2.2 Úkoly

- vytvořit program keramického kroužku zaměřený tak, aby postupně rozvíjel osobnost a dovednosti žáků;
- prakticky vést tento kroužek, případně pomáhat jednotlivcům se zvládnutím stanovených úkolů;
- zjistit, v jakých oblastech došlo u jednotlivých žáků ke zlepšení jejich psychického a fyzického zdraví, zhodnotit výsledky jejich práce a zaznamenat, v čem vidí přínos keramického kroužku oni sami.

3 Metodika práce, charakteristika podmínek a cílové skupiny

3.1 Metodika, program keramického kroužku a hodnocení

Metodika vytvoření programu keramického kroužku

Pro vytvoření programu keramického kroužku jsem vycházela z vlastních zkušeností i z odborných publikací. Zásada, kterou jsem uplatňovala při sestavování programu keramického kroužku, byla postupovat od jednodušších technik, k technikám složitějším. Osvědčilo se mi začínat s žáky s co možná nejsnadnějšími úkony, aby měli dostatek času seznámit se s materiálem, osvojit si základní techniky a teprve po jejich zvládnutí přistoupit k technikám složitějším.

Žáci byli v úvodu každé hodiny nejprve poučeni o bezpečnosti práce, seznámeni s teorií, pracovním postupem a teprve potom začínali s vlastní realizací.

Pro motivaci žáků k práci jsem používala jak slovní popis, tak praktické ukázky hotových výrobků, které měli největší význam pro nevidomou žákyni.

Program kroužku je sestaven od září do června, ale prakticky jsme začali s prací již na jaře 2009, abychom praktickou část stihli do konce roku 2009.

Program keramického kroužku

Září – seznámení s materiálem, základní technika zpracování hlíny, technika obtiskování

Říjen – vytváření efektů pomocí jednoduchých prvků – kuliček

Listopad – jednoduché manuální techniky - rytí

Prosinec – vánoční tematika, výroba ozdob na stromeček, svícny

Leden – technika modelování s použitím šablon

Únor – technika kombinování přírodních materiálů s hlínou – koláž

Březen – náročnější techniky modelování – pletení věnců

Duben – výroba nádob – vázy, misky

Květen – výroba domečků, staveb

Červen – ztvárnění obličejů, postavy

Metodika hodnocení

Pro hodnocení pracovních činností žáků jsem použila metodu osobního rozhovoru a metodu zúčastněného strukturovaného pozorování. Pro pozorování jsem si připravila pozorovací arch a stanovila jednotlivé oblasti, na které jsem se u žáků zaměřila a podle kterých jsem hodnotila jejich práci.

Konkrétně jsem sledovala:

- míru samostatnosti při práci,
- míru vlastní fantazie,
- schopnost správně používat pracovní nástroje,
- schopnost učit se,
- manuální dovednost,
- míra trpělivosti.

Hodnocení probíhalo průběžně na konci každého měsíce a také na závěr celého programu, kde porovnávám u každého jednotlivého žáka míru jeho pokroku na začátku a na konci keramického kroužku. Každý žák se sám vyjadřuje k tomu, v čem vidí přínos své účasti v kroužku pro svou osobnost a učí se tak vlastnímu sebehodnocení.

Pro označení žáků jsem vypracovala následující kód:

Žáci bez zdravotního postižení jsou označováni písmenem A

Žáci se zrakovou vadou jsou označováni písmenem B

Žáci nevidomí jsou označováni písmenem C

Žáci s poruchami postihujícími motoriku jsou označováni písmenem D

Chlapci jsou označováni písmenem Y

Dívky jsou označovány písmenem X

Žáci studující maturitní obor jsou označováni písmenem E

Žáci navštěvující odborné učiliště jsou označováni písmenem F

Žáci ve věku 16-18 let jsou označováni písmenem G

Žáci ve věku 18-21 let jsou označováni písmenem H

Žáci nad 21 let jsou označováni písmenem I

Studenti jsou hodnoceni v pracovních činnostech jako:

- úspěšní – nemají-li se zvládnutím úkolu žádné problémy, pracují samostatně,

- méně úspěšní – potřebují-li větší či menší míru dopomoci a
- neúspěšní – v případě, že daný úkol nesplní.

Zhodnocení pracovních dovedností jednotlivých žáků na začátku programu:

Žák BYFI je při práci samostatný, s dostatkem vlastní fantazie, schopný používat pracovní nástroje, zručný, ale netrpělivý a neochotný nechat si poradit.

Žák BDYFI je krajně nesamostatný, neumí používat pracovní nástroje, není manuálně zručný, ale je trpělivý a má fantazii, je ochotný se učit.

Žákyně CXEG je nesamostatná, neumí používat pracovní nástroje, je manuálně zručná, trpělivá.

Žákyně BXFI je samostatná, užívá vlastní představivost, neumí používat pracovní nástroje, je manuálně zručná, ale netrpělivá.

Žákyně BXEG je samostatná, s vlastní fantazií, správně používá pracovní nástroje, je schopná se učit, je zručná a trpělivá.

Žákyně AXEH je samostatná, s vlastní fantazií, správně používá pracovní nástroje, je schopná se učit, je zručná a trpělivá.

Žákyně BDXEH je samostatná, s vlastní fantazií, má potíže s používáním pracovních nástrojů, je schopná se učit, ale následkem úrazu má problémy s jemnou motorikou.

3.2 Charakteristika pracovních podmínek

Budova školy je bezbariérová, internát se nachází ve druhém a čtvrtém patře. Všechny prostory jsou upraveny pro potřeby zrakově postižených žáků a vybaveny moderními kompenzačními pomůckami. Součástí školy je i speciálně pedagogické centrum, které zajišťuje metodickou podporu rodinám i školám, které se starají o zrakově postižené žáky.

Kroužek keramiky probíhá v prostorách klubovny internátu, která splňuje základní hygienické a bezpečnostní podmínky pracovního prostředí, je dobře osvětlená, větratelná s neklouzavým povrchem. Jedná se o malou místnost s kapacitou 4 osoby, což kompenzují častějšími setkáními. Keramická pec je umístěna mimo prostory internátu a její obsluhu zajišťuje pouze vychovatel. Hrnčířský kruh naše škola nevlastní, také zde chybí vitríny pro možnost vystavovat hotové výrobky, a proto se orientujeme převážně na vytváření takových předmětů, které mohou být pověšeny na zeď.

3.3 Charakteristika skupiny

Žáci navštěvující keramický kroužek jsou žáci školy pro zrakově postižené, konkrétně žáci internátu. Někteří navštěvují odborná učiliště, jiní maturitní obory. Jsou různého věku, nejmladší žákyni je 17 let, nejstaršímu žákovi 25 let. Velký věkový rozdíl je dán tím, že mnozí žáci využívají možnosti studia několika oborů. Žáci navštěvují keramický kroužek v rámci svého volného času zcela dobrovolně. Do kroužku dochází sedm žáků, z toho pět děvčat a dva chlapci. Jedna dívka je nevidomá, pět žáků má zrakovou vadu, dva žáci mají poruchu jemné motoriky a jedna dívka je zcela zdráva.

Práce v kroužku probíhala v malých skupinách nebo individuálně. Individuálně jsem se věnovala nevidomé žákyni a žáku s DMO.

4 Vlastní realizace keramického kroužku

4.1 Zářší – seznámení s materiálem, technika obtiskování

Základní pracovní pomůcky

- Pracovní stůl – trvale přikrytý igelitem, který usnadňuje jako nesavý materiál zpracování hlíny a usnadňuje úklid
- Pracovní podložky – každý žák má vlastní podložku, na které může bez obav krájet, řezat apod.
- Misky s vodou
- Keramická hlína – nejčastěji používáme červenou nebo bílou, někdy také smíšenou se šamotem
- Dřevěné špachtle různých tvarů a velikostí – používají se ke spojování nádob, uhlazování, zvrásňování
- Dřevěné válečky – na vyvalování hliněných plátů
- Ocelové špachtle a nože k ořezávání pruhů a plátů hlíny a k uhlazování povrchu předmětů
- Škrabací nůž – s malými zoubky je vhodný např. na zvrásňování hlíny
- Očka – slouží k hloubení a odstraňování přebytečné hlíny a k uhlazování povrchu a dna nádob
- Lžíce – na tvarování dutých nádob
- Špejle
- Lis na česnek nebo struhadlo – vytvoří jemné šňůrky různého průměru
- Tvrdý papír, nůžky, tužky
- Malířské štětce
- Houbičky
- Pravítko
- Glazury, engoby

K základním pomůckám jsme navíc potřebovali různé druhy přírodnin, např. listy, jehličí, traviny, suché květy aj.

Postup práce

- Příprava hlíny spočívá v jejím promačkávání a hnětení, jejichž účelem je vytlačení vzduchových bublin a odstranění případných hrudek. Současně se částičky hlíny promísí a hlína získá homogenní charakter. Vzduchové bubliny mohou způsobit roztržení výrobku při vypálení. Z počátku má mít hlína větší vlhkost, která se během propracovávání snižuje.
- Hlínu rozválíme válečkem na plát stejnoměrné tloušťky cca 1 cm.
- Z plátu vykrojíme základní tvar, se kterým chceme dále pracovat (kachle, ovál, kruh, nepravidelný tvar).
- Odstraníme přebytečnou hlínu a prsty nebo špachtlí uhladíme okraje daného útvaru.
- Přírodniny do hlíny náhodně obtiskujeme nebo jejich umístěním vytváříme vzory.
- Špejlí vyvrtáme dírky na zavěšení.
- Při vypálení v peci přírodniny shoří a zůstanou po nich reliéfní obtisky.
- Pro konečnou úpravu – dekorování používáme engoby, které se smísí s vodou a pomocí houbičky se potře celý povrch výrobku. Engoba zůstává jen v místech obtisku přírodniny.
- *Následuje druhý výpal.*

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky obtiskování úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky obtiskování úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky obtiskování úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky obtiskování úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky obtiskování úspěšná

6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky obtiskování úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky obtiskování úspěšná

Použitá technika je nejen velice snadná, ale také efektivní. Výrobky byly velmi zdařilé, všichni žáci uspěli. Žáci se seznámili s materiálem a osvojili si základní techniky zpracování hlíny, které budou nadále používat v průběhu celého školního roku.

4.2 Říjen – vytváření efektů pomocí jednoduchých modelovacích prvků - kuliček

Pracovní pomůcky

Použili jsme základní pracovní pomůcky a navíc dva druhy keramické hlíny, např. červenou a bílou, pomocí nichž vynikl vytvářený vzor.

Postup práce

- Příprava hlíny.
- Rozválíme hlínu válečkem na plát stejnoměrné tloušťky cca 1 cm.
- Z plátů vykrojíme požadovaný tvar a okraje zahladíme.
- Připravíme hlínu odlišné barvy než je barva již vytvořeného kachle.
- Z této hlíny krouživými pohyby obou dlaní vymodelujeme větší množství různě velkých kuliček, válením dlaně oproti podložce vymodelujeme tvary válečku, zašpičatěním kuliček na jednom konci vytvoříme slzičky nebo stisknutím kuličky dvěma prsty ve vodorovném a svislém směru vymodelujeme krychličky.
- Z předchozích prvků na základní kachli vytvoříme libovolný motiv – květiny, domečky, vesničky apod.
- Jednotlivé prvky na základní tvar přilepíme pomocí připraveného šlikru. Šlikrem spojujeme jednotlivé části keramické hlíny. Připravíme ho tak, že v nízké nádobce dobře rozmícháme malé množství keramické hlíny s vodou, aby vznikla řidší kaše.
- Po zaschnutí a vypálení výrobků jej můžeme glazovat, zpravidla ale výrobky vyniknout bez glazur, protože jsou vyrobeny z hlíny dvou barev.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky jednoduchých modelovacích prvků úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky jednoduchých modelovacích prvků úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky jednoduchých modelovacích prvků úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky jednoduchých modelovacích prvků úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky jednoduchých modelovacích prvků úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky jednoduchých modelovacích prvků úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky jednoduchých modelovacích prvků úspěšná

Práce žáky bavila, se zvládnutím techniky neměli žádné potíže, všichni uspěli. Tím, že žáci používali dvě kontrastní barvy keramické hlíny, docílili zajímavých výsledků i s jednoduchými modelovacími technikami.

4.3 Listopad – jednoduché manuální techniky – rytí

Pracovní pomůcky – základní pracovní pomůcky

Postup práce

- Příprava hlíny.
- Rozválíme hlínu válečkem na plát stejnoměrné tloušťky cca 1 cm.
- Z plátu vykrojíme požadovaný tvar a okraje zahladíme.
- Zvolíme si libovolný motiv, který budeme vyrývat do hlíny, např. krajinu, vesnici, květiny, živočichy.
- *Pomocí dřevěné špejle kreslíme – vyrýváme požadovaný vzor. Je třeba dbát na to, aby rytí nebylo ani příliš hluboké, ani příliš mělké a vzory nezanikly.*
- Přebytečnou hlínu při vyrývání vzorů odstraňujeme.

- Po zaschnutí a vypálení výrobku použijeme na zvýraznění motivu buď glazury, nebo engobu, kterou vytíráme houbičkou, aby zůstala pouze ve vyrytých liniích.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky rytí úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí rytí úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky rytí úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky rytí úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky rytí úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky rytí úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky rytí úspěšná

Použitá technika není náročná a žáci s jejím uplatněním měli úspěch. U nevidomé žákyně a žáka s DMO jsem volila abstraktní motiv a výsledek byl velice pěkný. Obzvláště se osvědčilo použití engoby pro zvýraznění vzoru.

4.4 Prosinec – vánoční tematika, výroba ozdob na stromeček, svícny

Vánoční ozdoby

Pracovní pomůcky

Základní pracovní pomůcky, vánoční formičky, krajka

Pracovní postup

- Příprava hlíny.
- Vyválíme základní plát o co největší ploše o tloušťce cca 0,5 cm.
- Vykrajujeme různé tvary a velikosti vánočními formičkami a odstraňujeme přebytečnou hlínu.
- Vždy dvě a dvě vykrojené ozdoby spojujeme k sobě pomocí šlikru tak, aby jedna větší zůstala vespod a na ni vynikl tvar menší ozdoby.
- Po vypálení glazujeme bílou barvou a věšíme na provázky.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby vánočních ozdob úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby vánočních ozdob úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby vánočních ozdob méně úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby vánočních ozdob úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby vánočních ozdob úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby vánočních ozdob úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby vánočních ozdob úspěšná

Vánoční svícny

Pracovní postup

- Nejprve si vyrobíme papírovou šablonu, která má tvar hřebene se 4 zuby uprostřed a na začátku a na konci půlkou zubu.
- *Vyválíme dlouhý plát tloušťky 0,5-1 cm.*
- Na plát položíme krajku a válečkem zaválíme tak, až se vzorek obtiskne do hlíny.
- Odstraníme krajku, přiložíme šablonu a obkrojíme její tvar.
- Kraje zubů vyštípeme do obloučků.
- Polotovar stočíme do válce, prsty zahladíme jeho spoj.
- Celý válec položíme na nový vyválený plát a odkrojíme kulaté dno.
- Prsty zahladíme spodní okraj.
- Pomocí lžičky vyboulíme spodní část válce do baňkovitého tvaru.
- Na závěr po mírném zavadnutí hlíny do ní vykrajujeme otvory různých tvarů, tzv. perforování.
- Po vypálení výrobky glazujeme.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby svícnu úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby svícnu méně úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby svícnu neúspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby svícnu úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby svícnu úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby svícnu úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby svícnu úspěšná

Výroba ozdob na stromeček byla jednoduchá a žáci s její realizací neměli potíže. Nevidomé žákyni více vyhovovalo vykrajování ozdob plnými formičkami, které se následně neslepovaly. Obtížnější byla výroba keramických svícnu vyžadující větší zručnost. Každému se nezdařila. Žáci se zde naučili nové technice – vyřezávání otvorů ve stěnách nádob, tzv. perforování.

4.5 Leden – technika modelování s použitím šablon

Pracovní pomůcky

Základní pracovní pomůcky

Pracovní postup

- Příprava hlíny.
- Příprava šablon z tvrdého papíru různých tvarů, např. létací balóny, kočky, sovy atd.
- Rozválíme hlínu na plát takových rozměrů, aby na něj byla možno přiložit celou šablonu.
- Nožem obkrojíme základní tvar a odstraníme přebytečnou hlínu.

- Při výrobě balónu do obou částí – balónu i koše vyvrtáme dírky pomocí špejle pro následné spojení provázky.
- Povrch ozdobíme dekorováním.
- U šablon zvířat, které se většinou skládají z více dílů, díly spojujeme pomocí šlikru.
- Provedeme konečné dekorování.
- Po vypálení výrobků je glazujeme a po druhém výpalu pospojujeme provázky koše a balóny.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky modelování s použitím šablon úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky modelování s použitím šablon méně úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky modelování s použitím šablon neúspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky modelování s použitím šablon úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky modelování s použitím šablon úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky modelování s použitím šablon úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky modelování s použitím šablon úspěšná

Tato technika vyžadovala určité manuální dovednosti a ne všichni žáci ji zvládli na poprvé. Projevovaly se zde velké individuální rozdíly, pro mnohé byla práce snadná, pro žáka s DMO bylo nejtěžším úkonem vyříznout okolo šablony obloukovitou část. Tato technika se ukázala jako nevhodná pro dívku nevidomou. Žáci se zde naučili zdobit povrch výrobků, tzv. dekorování.

4.6 Únor – technika kombinování přírodních materiálů s hlínou – koláž

Pracovní pomůcky

Základní pracovní pomůcky, různé druhy přírodního materiálu, např. slaměnky, mušličky, různé tvary těstoviny, různé plody – proso, fazole, hrubá tkanina, provázek

Pracovní postup

- Příprava hlíny.
- Vyválení základního plátu o tloušťce cca 0,5 cm.
- Vykojíme plát do libovolného tvaru (čtverec, nepravidelný tvar).
- Obtiskneme a mírně zaválíme hrubou tkaninu do hlíny.
- Vyjmeme tkaninu, modelujeme libovolné tvary lístků a připevníme pomocí šlikru. Lístky je možné vymodelovat ručně nebo sušený list položit na hliněný plát rubem a zaválet. Listy vykrojíme jehlou nebo nožem, uhladíme hrany a sloupneme sušený list.
- Po vypálení hlíny volíme přírodniny, z kterých budeme tvořit koláž a jednotlivě je pomocí lepidla připevňujeme na výrobky. Hotovou koláž je možno dozdobit pomocí provázků.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky koláže úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky koláže úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky koláže úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky koláže úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky koláže úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky koláže úspěšná

7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí techniky koláže úspěšná

V této technice uspěli všichni žáci a všechny výrobky byly velice pěkné. Výhodou této techniky je, že si žáci procvičili jemnou motoriku, zvláště u připevňování drobných plodů, kde bylo potřeba přilepovat každé semínko jednotlivě.

4.7 Březen – náročnější techniky modelování – pletení věnců

Pracovní pomůcky

Základní pracovní pomůcky

Pracovní postup

- Příprava hlíny.
- Válením hlíny prsty o podložku si připravíme dvě až tři hliněné šňůrky cca 30 cm dlouhé.
- Ze tří šňůrek upleteme cop, ze dvou je stáčíme do pletence. Hotové copy a pletence stočíme do kruhu a spojíme dohromady pomocí šlikru.
- Připravíme si květinové motivy, které připevňujeme na věnce. Růžičky vyrábíme z kuliček rozmačkaných na tenké plátky. Ty smotáme do kornoutku a postupně po obvodu přilepujeme další plátky, až nám vznikne růže.
- Jiné kytičky vzniknou propíchnutím slzičky v její širší části tužkou, vzniklý kornoutek rozšiřujeme a okraje rozmačkáváme prsty. Kornoutky nastříháme nůžkami tak, že vzniknou 4 lístky a doprostřed umístíme kuličky představující střed.
- Na věnce připevňujeme také vymodelované lístky.
- Po vypálení výrobky glazujeme.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí náročnější techniky modelování úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí náročnější techniky modelování neúspěšný

3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí náročnější techniky modelování méně úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí náročnější techniky modelování úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí náročnější techniky modelování úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí náročnější techniky modelování úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí náročnější techniky modelování úspěšná

Během práce museli žáci dávat pozor na vlhkost hlíny. Výrobky byly velmi choulostivé na popraskání a potřebovali často vlhčit. Tato technika byla velmi náročná a vyžadovala také kvalitní hlínu. Žákyně nevidomá k vytvoření tohoto výrobku potřebovala velkou spolupráci vychovatele, žáku s postižením jemné motoriky dělalo potíže vyvážení dlouhých hliněných šňůrek.

4.8 Duben – výroba nádob – vázy, misky

Pracovní pomůcky

Základní pracovní pomůcky, kuchyňská miska, igelit

Pracovní postup nádob z válečků

- Příprava hlíny.
- Vyválíme válečky cca 0,5 cm v průměru, délky cca 30 cm.
- První váleček smotáme do šneku a tím vytvoříme dno nádobky, ostatní válečky přikryjeme vlhkou látkou, aby nevysychaly.
- Další válečky postupně skládáme postupně po obvodu na sebe, spojujeme šlikrem a to tak vysoko, jak vysokou si přejeme mít nádobu.
- Pomocí nástrojů, např. špachtlí, zahlazujeme vnitřní i vnější strany nádob do hladka.
- Po zaschnutí a vypálení výrobky glazujeme.

Pracovní postup nádob z plátů

- Příprava hlíny.
- Z připravené hlíny oběma rukama vyválíme několik dlouhých silných válců.
- Naskládáme válce vedle sebe a mačkáním palci je spojujeme.
- Dřevěným válečkem projíždíme přes hlínu tak dlouho, až se zahladí.
- Hlínu necháme zavadnout a dřevěnou špachtlí plát seřízíme v úhlu asi 45°.
- Na nádobu si takto připravíme celkem pět plátů.
- Nožem zdrsníme povrch hran všech plátů, hrany plátu sloužícího jako dno nádoby potřeme šlikrem.
- Na základní plát připevňujeme zbylé 4 pláty tak, aby vytvořily stěny nádoby.
- Jednotlivé pláty k sobě přitlačíme a zahladíme vnitřky spojů. Spoje zpevníme pomocí tenkých šňůrek hlíny, které špachtlí přitlačíme z vnitřní strany.
- Uhladíme vnější povrch nádoby.
- Po vypálení nádoby dekorujeme a glazujeme.

Pracovní postup misek

- Příprava hlíny.
- Vyválíme základní plát cca 1 cm tloušťky.
- Na dno kuchyňské misky vložíme igelit a na něj podle tvaru misky vymačkáme hliněný plát tak, aby byl po celém povrchu k formě přitlačený.
- Vznikne tak miska stejného tvaru jako původní kuchyňská.
- Misku můžeme z vnitřní strany podle přání zdobit.
- Po zaschnutí vyjmeme z formy, odstraníme igelit a po vypálení výrobky glazujeme.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby nádob úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby nádob úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby nádob úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby nádob úspěšná

5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby nádob úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby nádob úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby nádob úspěšná

Při výrobě nádob a misek si žáci mohli vybrat jakoukoliv techniku. Někteří si zvolili výrobu jednodušších misek, jiní složitější nádoby. Proto všichni uspěli. Někteří žáci si vyzkoušeli více druhů technik a také při výrobě nádob uplatňovali i složitější postupy a techniky, které zde nezmiňuji.

4.9 Květen – výroba domečků, staveb

Pracovní pomůcky

Základní pracovní pomůcky

Pracovní postup

- Příprava hlíny.
- Vyválíme základní plát cca 1 cm tloušťky.
- Postup je podobný jako při výrobě nádob z plátů, nejprve vykrojíme čtyři obdélníky či čtverce na stěny domečku tak, aby byly vždy dva a dva stejných rozměrů.
- Vykrojíme obdélník podle předchozích tvarů tak, aby mohl tvořit dno domečku.
- Zbývá ještě vyříznout dva stejné obdélníky, které poslouží jako střecha a dva trojúhelníky, které vytvoří střešní štít.
- *Máme tak sedm připravených dílů, které podle potřeby dotváříme (vykrajujeme okénka, která mohou být i s pootevřenou okenicí, dveře, různě zdobíme stěny i střechu, každý zde má prostor pro uplatnění své fantazie).*
- Jednotlivé díly po hranách zvrásníme, potřebeme šlikrem a postupně připojujeme k dílu tvořícím podlahu.
- Spojе hran zpevníme vyválenými hliněnými šňůrkami a zahladíme.

- Hotový domeček můžeme dozdobit technikou rytí. Po vypálení je vhodné použít engobu, která dá vyniknout vyrytým liniím.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby domečku a staveb úspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby domečku a staveb neúspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby domečku a staveb neúspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby domečku a staveb méně úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby domečku a staveb úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby domečku a staveb úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí výroby domečku a staveb úspěšná

Někteří žáci vytvořili krásné domečky, jiný zvolili stavby atypické podobné např. středověkým rotundám. V každém případě zde maximálně uplatnili vlastní fantazii a také zvládli náročnou techniku, při které využili z předchozích hodin získané dovednosti. U žákyně nevidomé, která měla potíže s trojrozměrnou představou a spojováním jednotlivých dílů k sobě, jsme zvolili výrobu dvojrozměrné chaloupky. Totéž platilo u žáka s poruchou jemné motoriky, pro něhož se výroba trojrozměrného domu ukázala příliš náročná.

4.10 Červen – ztvárnění obličeje, postavy

Pracovní pomůcky

Základní pracovní pomůcky

Pracovní postup

Napřed si žáci připravili hlínu. U ztvárnění postavy člověka, zvířete nebo vymodelování lidské tváře si žáci sami volili, jakou techniku použijí podle toho, jaký chtěli mít výsledek. Ti méně zruční modelovali postavičky stočením hliněného plátu do válce, na kulatou hlavičku dotvořili symboly pro oči, nos a pus. Jiní se pokusili ztvárnit hlavu ženy podle předlohy antických soch. Kromě propracovaných detailů obličeje si vyhráli i s tvorbou účesu. U objemově větších kousků bylo nutné zespondu výrobek vydlabat, aby vznikla dutina a žár v peci předměty neroztrhal. Někteří modelovali postavu zvířete. Postup práce krok za krokem neuvádím, protože po přípravě hlíny následovalo modelování, tvarování hmoty rukami do požadovaného tvaru.

Hodnocení

1. žák BYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí ztvárnění obličeje a postavy neúspěšný
2. žák BDYFI byl v provedení pracovní činnosti a zvládnutí ztvárnění obličeje a postavy úspěšný
3. žákyně CXEG byla v provedení pracovní činnosti a ztvárnění obličeje a postavy méně úspěšná
4. žákyně BXFI byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí ztvárnění obličeje a postavy méně úspěšná
5. žákyně BXEG byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí ztvárnění obličeje a postavy úspěšná
6. žákyně AXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí ztvárnění obličeje a postavy úspěšná
7. žákyně BDXEH byla v provedení pracovní činnosti a zvládnutí ztvárnění obličeje a postavy úspěšná

Výhodou tématu ztvárnění tváře nebo postavy byla velká variabilita technik i konečných výrobků. Každý žák sám posoudil, jak odhaduje své vlastní dovednosti a podle toho se rozhodl, jakým způsobem bude postupovat. Výrobky se žákům zdařily některým samostatně, některým s pomocí, s výjimkou jedné velice pěkné hlavy, která se v důsledku špatně propracované hlíny v peci roztrhla. Žáci zde maximálně uplatnili

získané zkušenosti, rozvíjeli svou fantazii a učili se také vlastnímu sebehodnocení. Zvládnutím tohoto nelehkého úkolu prokázali, že díky osvojení předchozích zkušeností, již patří v práci s keramickou hlinou mezi pokročilé.

5 Celkové hodnocení

Žák BYFI

Tento žák byl již na počátku práce v keramickém kroužku velmi zdatným modelářem, uměl pracovat samostatně i zacházet s pracovními nástroji. Přesto si osvojil mnoho nových pracovních postupů a získal nové poznatky. Také se učil trpělivosti a vlastnímu sebehodnocení. Podle jeho slov mu práce s hlínou přináší: „Mám radost, když si můžu vyrobit nějaký výrobek a mít tak pěkné dárky pro ostatní. Práce mě vždy bavila, doma se jí věnovat nemůžu, nemám k tomu podmínky.“

Žák BDYFI

Žák BDYFI udělal během průběhu kroužku velké pokroky. Pro jeho sníženou manuální dovednost, způsobenou zdravotním postižením, nenavštěvoval v minulosti zájmové kroužky. Přesto se ukázalo, že s dostatkem trpělivosti, individuálního přístupu a správného vedení, zvládl většinu požívaných technik práce. Například vykrojení obloukovitého tvaru, vyžadujícího určitou zručnost, žák nahradil sérií krátkých rovných řezů, čímž dosáhl požadovaného výsledku. Naučil se používat pracovní nástroje a osvojil si mnohé techniky práce. Z práce měl velké potěšení a změnil se i jeho pohled na sebe sama, protože opakovaně zažívané pocity úspěchu velice přispěly ke zvýšení jeho sebevědomí. Podle jeho slov mu práce s hlínou přináší: „Keramika mi zlepšuje obratnost, při práci se odreaguji, učím se trpělivosti, mám radost, když se mi práce daří a když můžu někoho obdarovat vlastním výrobkem. Když mám vztek, odreaguji se prostřednictvím práce s hlínou. Obratnost využívám i ve škole, protože ji jako tkadlec potřebuji.“

Žákyně CXEG

Práce s nevidomou žákyní se v mnoha směrech lišila. Často se jednalo více o spolupráci než o práci samotnou, která byla založena na individuálním přístupu a praktických ukázkách výroků doplňovaných podrobným slovním popisem. Žákyně se učila postupnému používání pracovních nástrojů, nejprve tak, že položila své ruce na mé při práci a později pracovala s nástroji sama a byla při tom korigována. Žákyně je nevidomá od narození, její představivost je odlišná a největší potíž měla s výrobou trojrozměrných předmětů a spojováním jednotlivých dílů, například u výroby staveb.

V takovém případě jsme volily jednodušší techniky práce. V průběhu celého Keramického kroužku byla žákyně velice trpělivá a zručná. Naučila se pracovat s některými nástroji, získala větší míru samostatnosti, naučila se nové techniky práce, posílila své sebevědomí a současně se učila vlastnímu sebehodnocení. Způsob jejího vlastního sebehodnocení byl bez možnosti zrakové kontroly, čistě subjektivní, označila za zdařilé i výrobky nepovedené. Procvičila si jemnou motoriku a tolik pro ni potřebný smysl- hmat. Podle jejích slov jí práce s hlinou přináší: „Práce s hlinou mě moc baví, hlína je mi příjemná na dotek. Také mám radost, když můžu něco vyrobit pro maminku.“

Žákyně BXFI

Žákyně na začátku práce neuměla zacházet s pracovními nástroji, což se v průběhu kroužku naučila. Také se stala trpělivější, naučila se nové pracovní techniky, posílila své sebevědomí a naučila se vlastnímu sebehodnocení. Podle jejích slov jí práce s hlinou přináší: „Odreaguji se od sezení ve škole a od učení. Také sama sobě dokazuji, že něco umím a to mi zvedá sebevědomí.“

Žákyně BXEG

Žákyně byla od počátku práce samostatná, uměla používat pracovní nástroje, uplatňovala vlastní fantazii. Byla ochotná se učit a osvojovat si další nové techniky práce. Často výrobky na dané téma vytvořila vícekrát s vlastními nápady a byla inspirací i pro ostatní žáky. Podle jejích slov jí práce s hlinou přináší: „Je to pro mě kompenzace vyučování, kdy celé dopoledne musíme poslouchat. Taky konečně něco tvořím a okamžitě vidím výsledky, což mě dál motivuje.“

Žákyně AXEH

Žákyně byla od počátku práce samostatná, uměla používat pracovní nástroje, byla zručná a trpělivá. Keramika byla její nejoblíbenější aktivitou. Během práce v kroužku si osvojila nové poznatky a techniky práce. Podle jejích slov jí práce s hlinou přináší: „Práce s hlinou mi umožňuje se vyjádřit, někdy je mi smutno a tady se rozptýlím. Také mě baví, že je výsledek pokaždé jiný, než očekávám, je to takové malé dobrodružství.“

Žákyně BDXEH

Žákyně byla od počátku zručná, samostatná, s vlastní fantazií. Problémy jí dělala jemná motorika, se kterou měla potíže následkem úrazu hlavy a s tím související užívání pracovních nástrojů. Roli zde jistě sehrál i čas, ale i pravidelná pracovní terapie přispěla ke zlepšení jejího celkového zdravotního stavu a to jak v oblasti jemné motoriky, tak v oblasti psychické. Podle jejích slov jí práce s hlínou přináší: „Našla jsem si koníček, který mě baví a daří se mi. Odreagovávám se od školy a zároveň získávám nové poznatky.“

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá terapeutickým účinkem práce s keramickou hlinou u osob se zrakovým postižením. Teoretická část bakalářské práce je členěna do tří kapitol. Obsahují základní údaje z oblasti keramiky, zvláštnosti zrakově postižených osob a zásady práce s nimi a dále možnosti terapeutického využití práce s keramickou hlinou například z pohledu ergoterapie a arteterapie.

Cílem práce bylo vytvořit program činností s keramickou hlinou a ověřit jejich působení na celkový rozvoj osobnosti žáků.

Závěr

Tato práce měla prakticky ověřit terapeutické působení činností s keramickou hlinou na celkový rozvoj osobnosti žáků. Za tímto účelem bylo stanoveno deset témat činností v keramickém kroužku, která následovala postupně podle náročnosti, od seznámení se s materiálem a jednodušších technik až k technikám složitějším. Ukázalo se, že práce s keramickou hlinou působila blahodárně na všechny žáky, včetně žáků zrakově postižených a žáků s poruchou jemné motoriky.

Základním požadavkem pro tuto práci s žáky byl požadavek dobrovolnosti a individuálního přístupu, Snažila jsem se žákům vycházet vstříc jak při jejich vedení, tak při časové organizaci kroužku. Tvůrčí činnost žáků a jejich chování jsou pro pedagoga současně diagnostickou metodou. V uvolněném prostředí se žáci stávají komunikativnější, dokázali přijímat kritiku a současně posuzovat sami sebe a také se svěřovali se svými osobními problémy. Pro žákyni nevidomou měla práce velký přínos na posilování kompenzačních smyslů a prostorové představivosti. Žákyně byla méně komunikativní a při práci se stávala komunikativnější, což mělo pozitivní dopad v sociální oblasti. Některé techniky se ukázaly pro práci s touto dívkou jako méně vhodné, například technika s používáním šablon.

U žáků se zdravotním postižením v oblasti jemné motoriky měla činnost velký rehabilitační význam. Postupným procvičováním se naučili zvládnout většinu obtížnějších technik, což mělo za následek posílení jejich sebevědomí.

Celkové terapeutické působení činností s keramickou hlinou se potvrdilo v oblasti fyzického i psychického zdraví. Při práci si žáci procvičovali dorzální část rukou, jemnou motoriku, prostorovou představivost, zvýšili si manuální dovednosti, osvojili si nové poznatky a naučili se nové techniky práce. Keramika se pro ně stala kvalitní odpočinkovou činností, při které si procvičovali svalstvo rukou – kondiční ergoterapie a umožnila zažívání autentických estetických prožitků i odreagování vnitřního napětí – arteterapie.

Žáci se učili být trpěliví, pozitivní výsledky jejich práce se promítaly do jejich sebevědomí. Vzájemně mezi sebou spolupracovali, což ovlivňovalo jejich socializaci, *učili se vlastnímu sebehodnocení a současně veškeré úspěchy pro ně měly velký motivační význam.*

Zjistila jsem, že i u žáka, u kterého jsem se domnívala, že na dané úkoly nebude stačit, došlo k velkým pokrokům. Důležité zde bylo vytvoření atmosféry důvěry, trpělivost ze strany vychovatele i žáka a dotyčný byl schopen většinu zadaných úkolů a pozitivně překvapit všechny ostatní i sám sebe.

Základním pravidlem, které jsem se žáky během práce v kroužku dodržovala, byla radost a odreagování se při tvůrčí činnosti. Vzhledem k tomu, že žáci kroužek navštěvovali rádi a těšili se na něj, věřím, že splnil svůj účel.

Seznam použitých informačních zdrojů

- Episová, Z. *Keramika krok za krokem*. Praha: Knihcentrum, 1996. ISBN 80-902/82-7-X
- Chavarria, J. *Velká kniha keramiky*. Praha: Knihcentrum, 1996. ISBN 80-902/82-9-6
- Jebavá, J. *Úvod do arteterapie*. Praha: Knihcentrum, 1997. ISBN 80-7184-394-6
- Müller, O. *Terapie ve speciální pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého – Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-244-1075-3
- Perout, E. *Arteterapie se zrakově postiženými*. Praha: Okamžik, 2005. ISBN 80-903247-9-7
- Pipeková, J. *Kapitoly speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0
- Rada, P. *Slabikář keramiky*. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-119-3
- Rosová, D. *Keramika - Dekorativní techniky*. Praha. Ikar, 2003. ISBN 80-249-0261-3
- Štullerová, M. *Keramika ako záľuba*. Bratislava: Alfa vydavateľstvo technickej a ekonomickej literatúry, 1987.
- Vágnerová, M. *Oftalmopsychologie dětského věku*. Praha: Univerzita Karlova – Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-053-X
- Vítková, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-8593/-51-6
- Vítková, M. a kol. *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3
- Vodáková, J. a kol. *Speciální pracovní výchova a ergoterapie*. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-322-1
- Warshawová, J. *Velká kniha keramiky*. Dobřejovice: Rebo Productions CZ, 2001. ISBN 80-7234-150-2
- Weiβ, G. *Keramika - umění z hlíny*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1954-2
- Žíla, K. *Průvodce keramiky*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-09201

Seznam příloh

PŘÍLOHA Č.1 – PŘIHLÁŠKA K TÉMATU K ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	62
PŘÍLOHA Č.2 – POZOROVACÍ ARCH.....	63

Fotogalerie

OBR.1 – ŽÁK BYFI.....	64
OBR.2 – ŽÁK BYFI.....	64
OBR.3 – ŽÁK BYFI.....	64
OBR.4 – ŽÁK BDYFI.....	65
OBR.5 – ŽÁK BDYFI.....	65
OBR.6 – ŽÁK BDYFI.....	65
OBR.7 – ŽÁKYNĚ CXEG.....	66
OBR.8 – ŽÁKYNĚ CXEG.....	66
OBR.9 – ŽÁKYNĚ CXEG.....	66
OBR.10 – ŽÁKYNĚ BXFI.....	67
OBR.11 – ŽÁKYNĚ BXFI.....	67
OBR.12 – ŽÁKYNĚ BXFI.....	67
OBR.13 – ŽÁKYNĚ BXEG.....	68
OBR.14 – ŽÁKYNĚ BXEG.....	68
OBR.15 – ŽÁKYNĚ BXEG.....	68
OBR.16 – ŽÁKYNĚ AXEH.....	69
OBR.17 – ŽÁKYNĚ AXEH.....	69
OBR.18 – ŽÁKYNĚ AXEH.....	69
OBR.19 – ŽÁKYNĚ BDXEH.....	70
OBR.20 – ŽÁKYNĚ BDXEH.....	70
OBR.21 – ŽÁKYNĚ BDXEH.....	70
OBR.22 – TECHNIKA OBTISKOVÁNÍ.....	71
OBR.23 – TECHNIKA OBTISKOVÁNÍ.....	71
OBR.24 – TECHNIKA KULIČEK.....	71
OBR.25 – TECHNIKA RYTÍ.....	72
OBR.26 – SVÍCNÝ.....	72
OBR.27 – VÁNOČNÍ OZDOBY.....	72
OBR.28 – TECHNIKA ŠABLON.....	73
OBR.29 – KOLÁŽ.....	73
OBR.30 – KOLÁŽ.....	73
OBR.31 – PLETENÍ VĚNCŮ.....	74
OBR.32 – PLETENÍ VĚNCŮ.....	74
OBR.33 – VÁZY.....	74
OBR.34 – STAVBY.....	75
OBR.35 – STAVBY.....	75
OBR.36 – ZTVÁRNĚNÍ OBLIČEJE.....	75

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta - katedra školní a sociální pedagogiky

http://www.pedf.cuni.cz/~www_kped/index.html

Tel: ++420 2 21 900 189, Fax: ++420 2 21 900 188

PŘIHLÁŠKA K TÉMATU ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

STUDENT	
Typ studia:	Bakalářské kombinované studium
Obor studia:	Vychovatelství
Příjmení, jméno, titul:	BLÁHOVÁ LENKA
Adresa bydliště:	HERČÍKOVÁ 2, 612 00 BRNO
Kontaktní e-mail:	magdalena.w.cen@rum.cz
Kontaktní telefon:	603 9655 76

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE	
Téma bakalářské práce v českém jazyce:	TERAPEUTICKÉ VYUŽITÍ ČINNOSTÍ S KERAMICKOU HLINOU U ŽÁKŮ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM
Téma bakalářské práce v anglickém jazyce:	THERAPEUTIC USE OF ACTIVITIES WITH CERAMIC MASS FOR PUPILS WITH VISUAL HANDICAP

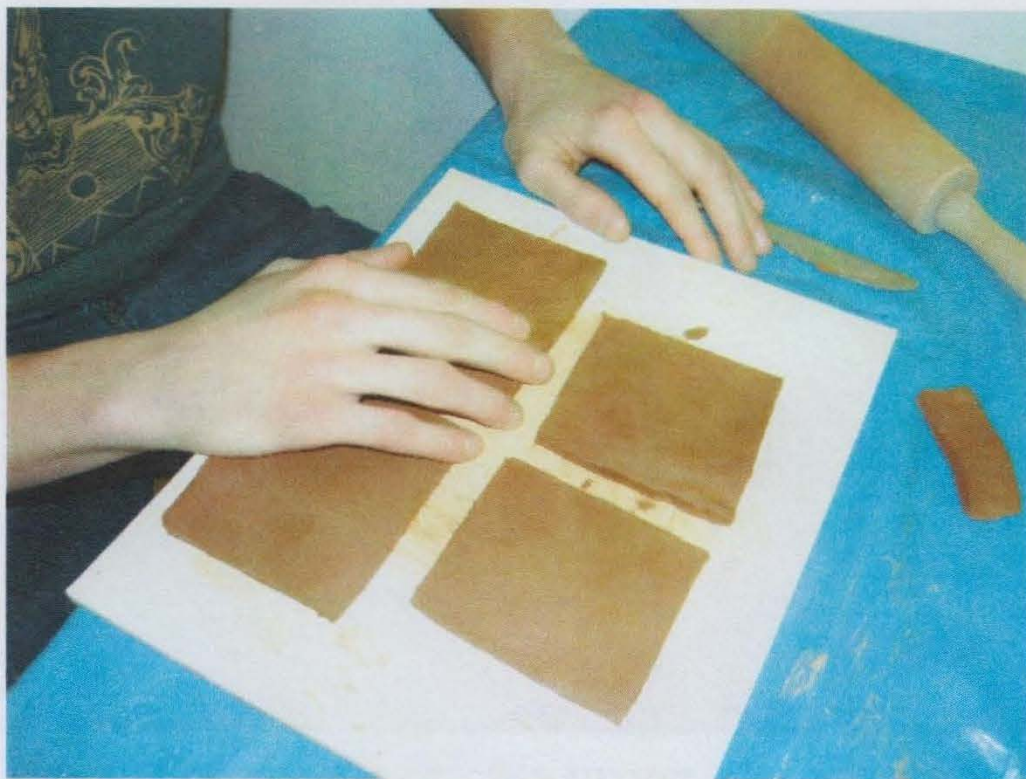
	V Praze dne 10. 11. 2009
Podpis studenta:	

VEDOUCÍ ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Příjmení, jméno, titul:	Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.
Kontaktní e-mail:	jitka.vodakova@pedf.cuni.cz
Kontaktní telefon:	221 900 133, 723 371 643
Podpis vedoucího:	

POZOROVACÍ ARCH

BYFI	míra samostatnosti při práci	míra vlastní fantazie	schopnost správně používat pracovní nástroje	schopnost učit se	manuální dovednost	míra trpělivosti
1	ano	ano	ano	ano	ano	ano
2	ano	ano	ano	ne	ano	ano
3	ano	ani-	ano	ano	ano	ne
4	ano	ano	ano	ne	ano	ne
5	ano	ani	ani	ano	ano	ne
6	ano	ani	ani	ano	ano	ne
7	ano	ano	ano	ne	ano	ano
8	ano	ani	ano	ano	ano	ano
9	ano	ano	ano	ano	ano	ano
10	ano	ano	ano	ne	ano	ne

Obr.1 – Žák BYFI

Obr.2 – Žák BYFI

Obr.3 – Žák BYFI

Obr.4 – Žák BDYFI

Obr.5 – Žák BDYFI

Obr.6 – Žák BDYFI

Obr.7 – Žákyně CXEG

Obr.8 – Žákyně CXEG

Obr.9 – Žákyně CXEG

Obr.10 – Žákyně BXFI

Obr.11 – Žákyně BXFI

Obr.12 – Žákyně BXFI

Obr.13 – Žákyně BXEG

Obr.14 – Žákyně BXEG

Obr.15 – Žákyně BXEG

Obr.16 – Žákyně AXEH

Obr.17 – Žákyně AXEH

Obr.18 – Žákyně AXEH

Obr.19 – Žákyně BDXEH

Obr.20 – Žákyně BDXEH

Obr.21 – Žákyně BDXEH

Obr.22 – Technika obtiskování

Obr.23 – Technika obtiskování

Obr.24 – Technika kuliček

Obr.25 – Technika rytí

Obr.26 – Svícny

Obr.27 – Vánoční ozdoby

Obr.28 – Technika šablon

Obr.29 – Koláž

Obr.30 – Koláž

Obr.31 – Pletení věnců

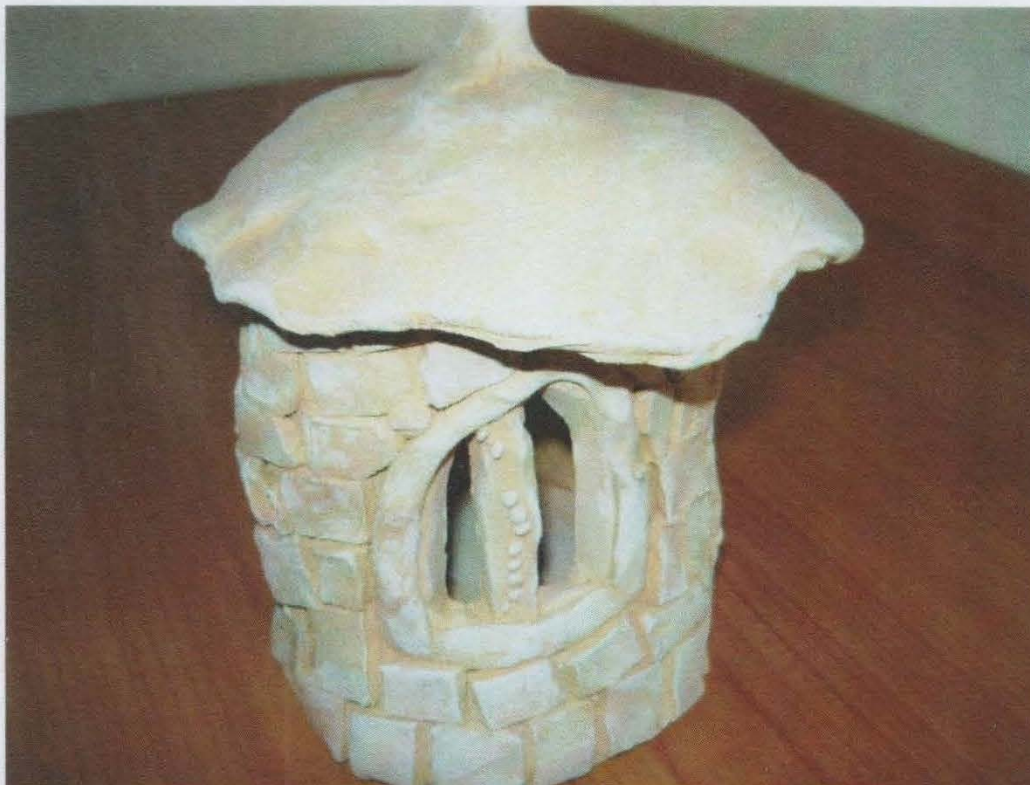
Obr.32 – Pletení věnců

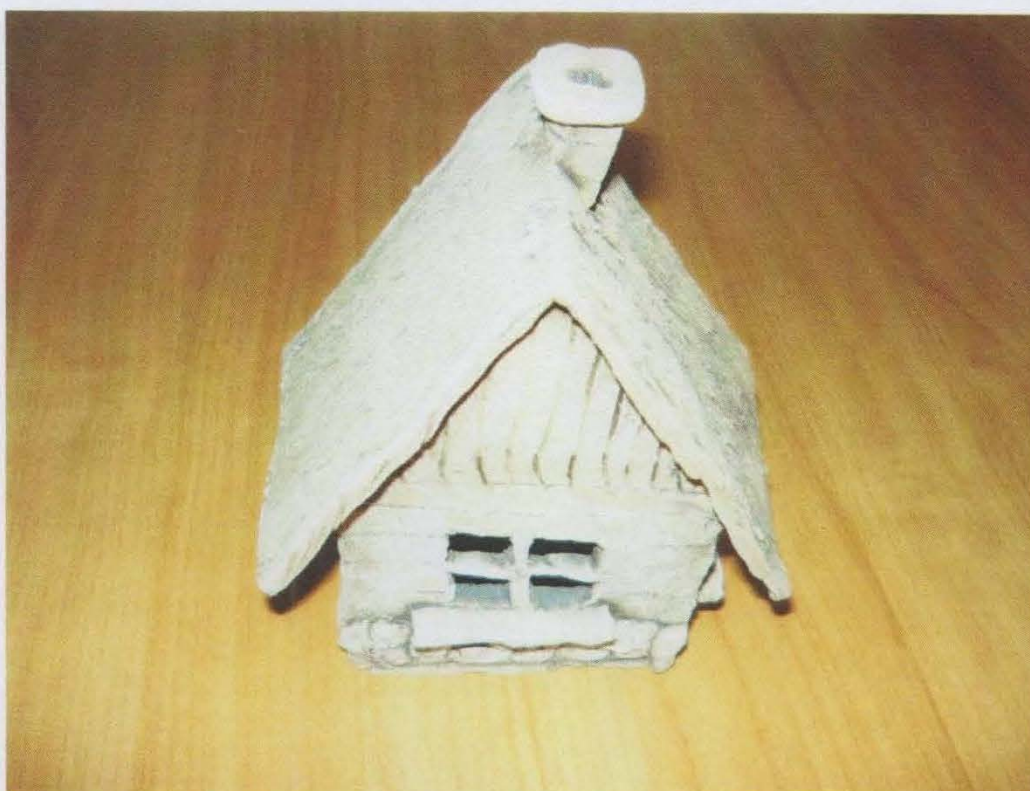
Obr.33 – Vázy

Obr.34 – Stavby

Obr.35 – Stavby

Obr.36 – Ztvárnění obličeje

